

**TRAUMATISOITUNEEN IHMISEN HAASTATTELEMINEN
"MÄ OLEN KUITENKIN TOIMITTAJA ENKÄ TERAPEUTTI"**

Katariina Järvinen
Kandidaatintutkielma
Journalistiikka
Kieli- ja Viestintätieteiden
laitos
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2022

TIIVISTELMÄ

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Kieli- ja viestintätieteet
Tekijä Katariina Järvinen	
Työn nimi Traumatisoituneen ihmisen haastatteleminen - "Mä olen kuitenkin toimittaja enkä terapeutti"	
Oppiaine Journalistiikka	Työn tyyppi Kandidaatintutkielma
Aika Joulukuu 2022	Sivumäärä 48
Ohjaaja Minna Koivula	
Tiivistelmä <p>Psykologinen trauma on yleistä, ja toimittaja joutuu kohtaamaan traumatisoituneita haastateltavia. Journalismin tutkimuksen kentällä haastatteleminen on tutkittu suhteellisen vähän, vaikka haastatteleminen on toimittajan eniten käyttämä tiedonhankintamenetelmä. Traumatisoituneen haastatteleminen ei ole journalismin tutkimuksen kentällä tutkittu juuri lainkaan. Tämän tutkimuksen tavoitteena on lisätä teoreettista ymmärrystä toimittajien kompetensseista traumatisoituneen ihmisen haastattelemisessä. Lisäksi tavoitteena on selvittää, miten aloittelevat toimittajat voisivat oppia haastattelemaan traumatisoitunutta.</p> <p>Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Aineistonkeruussa käytettiin puolistrukturoituja teemahaastatteluita. Aineisto kerättiin haastatteleamalla kolmea kokenutta toimittajaa, jotka ovat ansiokkaasti haastatelleet traumatisoituneita ihmisiä. Aineisto analysoitiin teemoittelemalla ja käyttämällä teoriaohjaavaa laadullista sisällönanalyysiä.</p> <p>Tutkimuksen tulosten mukaan traumatisoitunutta ihmistä kohdatessa luottamus on kaikki kaikessa. Luottamukseen pyritään olemalla avoin ja empaattinen sekä huomioimalla toimittajan rooli ja asettamalla rajat. Haastattellessa traumatisoitunutta toimittajan tulee huomioida kysymysten oikeaoppinen muotoilu ja tiedon faktuaalisuus. Tulosten mukaan kokeneet toimittajat ovat uransa alkuvaiheilla saaneet liian vähän opastusta traumatisoituneen haastattelemiseen. Aloittelevat toimittajat hyötyisivät kokemuksen kerryttämisestä, huolehtimisen kulttuurista sekä koulutuksista niin työpaikoilla kuin korkeakoulutasolla.</p> <p>Tulosten perusteella voidaan vetää johtopäätös, että traumatisoituneen haastateltavan kohtaamiseen liittyy ristiriitaisuuksia. Toimittajan tulee huomioida trauma hienovaraisesti, mutta silti kyetä tuottamaan journalistisesti laadukasta tietoa. Ristiriitaisuutta lisää myös se, että toimittajan odotetaan kohtaavan traumatisoitunut oikeaoppisesti järkyttämättä haastateltavaa, mutta silti toimittaja on melko yksin omien tunteidensa kanssa. Kohtaamisen kompetenssit ja työhön liittyvät kompetenssit ovat siis ristiriidassa keskenään.</p>	
Asiasanat journalismi, haastattelu, trauma, traumatisoitunut haastateltava, kompetenssi	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	

TAULUKOT

TAULUKKO 1: Tutkimuksen teemat.....	18
TAULUKKO 2: Ohjeet traumatisoituneen ihmisen haastatteluun	44

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	AIEMPI TUTKIMUS	3
2.1	Haastattelu journalistin tiedonhankintakeinona	3
2.2	Taidot ja kompetenssit journalistisessa haastattelussa	4
2.3	Traumatisoitunut ihminen haastateltavana	7
2.4	Tutkimusongelma ja -kysymykset	11
3	AINEISTO JA MENETELMÄ	12
3.1	Kvalitatiivisuus	12
3.2	Aineisto	13
3.3	Puolistrukturoitu teemahaastattelu	14
3.4	Teemoittelu laadullisena sisällönanalyysinä	14
4	ANALYYSIN TULOKSET	17
4.1	Luottamuksen tärkeys traumatisoituneen kohtaamisessa	19
4.1.1	Avoimuus	19
4.1.2	Empatia	21
4.1.3	Rajat ja rooli	22
4.2	Journalistiset velvollisuudet	24
4.2.1	Kysymysten kysyminen	24
4.2.2	Faktantarkistus	26
4.3	Kompetenssien kerryttäminen	27
4.3.1	Kokemusta kantapään kautta	28
4.3.2	Koulutukset ja huolehtimisen kulttuuri väylänä kompetensseihin	29
5	JOHTOPÄÄTÖKSET	31
6	LOPUKSI	35
	LÄHTEET	388
	LIITTEET	42
	LIITE 1 Haastattelurunko	42
	LIITE 2 Ohjeet traumatisoituneen ihmisen haastattelemiseen	43

1 JOHDANTO

Media on pullollaan koskettavia ja taitavasti tehtyjä juttuja ihmisistä, jotka ovat kohdanneet kärsimystä elämänsä aikana. Toimittaja kohtaakin uransa aikana monenlaisia haastateltavia. Myös perinteisessä haastattelutilanteessa saattaa tulla yllättäviä reaktioita ja tunteita. Haastattelutilanne kuitenkin muuttuu haastavaksi, kun haastateltava on kohdannut traumaattisen tapahtuman, jonka seurauksena hän on traumatisoitunut. Psykologinen trauma on yleistä, ja aina silloin tällöin ihmisen kokema trauma on journalistisen jutun sisältönä. Toimittajilla ei kuitenkaan ole pätevyyttä arvioida trauman luonnetta, ja traumakokemus onkin hyvin yksilöllinen (Stracevic, 2019, 1).

Toimittajan on tärkeää olla valmistautunut kohtaamaan traumatisoitunut haastateltava ja ymmärtämään siihen vaadittavia taitoja. Ilman asianmukaista koulutusta toimittaja voi vahingoittaa kohtaamaansa haastateltavaa (Dworznic & Garvey, 2019, 369). Silti haastattelutaitoja ja traumatisoituneen ihmisen haastattelemista opetetaan hyvin vähän, jos laisinkaan, journalistisessa koulutuksessa ja työpaikoilla. Lisäksi aiheetta on käsitelty hyvin vähän journalismin tutkimuksen kentällä. Aiheesta tehty tutkimus painottuu siihen, miten toimittaja selviää traumaattisen jutun tekemisestä ja miten se vaikuttaa toimittajaan (esim. Dworznic & Garvey, 2019). Journalismin tutkimuksessa ei käsitellä juurikaan traumatisoituneen haastattelemista.

Parempi teoreettinen ymmärrys traumatisoituneen haastattelemisesta on siis hyvin perusteltua. Aiheen tutkiminen on tärkeää niin journalistille itselleen kuin myös laajemmin yhteiskunnan näkökulmasta. Toimittajalle aiheen tutkiminen tarjoaa enemmän työkaluja toimia eettisesti haastattelutilanteissa sekä ymmärtää omia ja haastateltavan reaktioita. Lisäksi toimittaja saa keinoja havaita, mitä erityistä hänen tulee ottaa huomioon haastatellessaan traumatisoitunutta. Yhteiskunnallinen merkitys taas nojaa median tehtävään tiedonvälittäjänä. Traumatisoituneiden ääni on tärkeää kuulua mediassa, sillä median tulee luoda maailmasta totuudellinen kuva – ja trauma on iso osa sitä. Toisaalta on tärkeää, etteivät toimittajat järkytä traumatisoitunutta haastateltavaa entisestään ja näin ole osaltaan luomassa traumaa.

Osatakseen haastatella traumatisoitunutta, toimittajan tulee osata haastatella ylipäätään. Myös journalistiseen haastatteluun vaadittavat taidot ovat liian vähän teoreettisesti ymmärrettyjä. Haastattelutaitoja käsitellään suurimmilta osin journalistisissa oppikirjoissa. Journalismin tutkijat Carpenter, Cepak ja Peng (2018) ovat niitä harvoja, jotka ovat tutkineet journalistiseen haastatteluun vaadittavia kompetensseja, jotka he määrittelevät ihmisen käsitykseksi omista kyvyistään mukauttaa käyttäytymistään vuorovaikutustilanteeseen sopivaksi.

Tämä kandidaatintutkielma pyrkii tarkastelemaan traumatisoituneen ihmisen haastattelemista kompetenssin käsitteen avulla, sillä traumatisoituneen haastattelemisen on vuorovaikutustilanne, johon toimittajan tulee osata mukauttaa käyttäytymistään. Tavoitteena on tutkia toimittajien kompetensseja traumatisoituneen haastateltavan kohtaamiseen sekä siihen liittyviä journalistisen työn kompetensseja. Tutkielma pyrkii antamaan tukea toimittajille traumatisoituneen haastateltavan kohtaamiseen sekä journalistisiin velvollisuuksiin traumatisoitunutta haastateltaessa. Tutkielmaa voi hyödyntää myös journalistisessa koulutuksessa ja työpaikoilla. Lisäksi tutkielmassa pyritään selvittämään, miten kokeneet toimittajat ovat kerryttäneet omat kompetenssinsa traumatisoituneen haastattelemiseen. Tutkimuksen aihetta lähestyttiin laadullisesti. Aineistona toimii kolmen kokeneen toimittajan puolistrukturoidut teemahaastattelut, jotka on analysoitu teemoittelemalla.

Tutkielman teoreettinen viitekehys perustuu journalismin tutkimuksen ja kirjallisuuden lisäksi myös psykologian alan kirjallisuuteen. Journalismin kannalta psykologian käsitteen avaaminen on hyödyllistä, sillä toimittajien on tärkeä ymmärtää trauman vaikutuksia, jotta hän kohtaisi traumatisoituneen haastateltavan oikeaoppisesti.

2 AIEMPI TUTKIMUS

Tässä luvussa esitellään tutkielman keskeisiä käsitteitä sekä aiempaa tutkimusta, kirjallisuutta ja keskustelua, joille tutkielma rakentuu ja joita se hyödyntää. Tutkielman teoreettinen viitekehys koostuu journalismin alan kirjallisuudesta, journalismin tutkimuksesta ja psykologian tutkimuskirjallisuudesta. Aiempi kirjallisuus siis sijoittuu journalistisen työn, erityisesti haastattelemisen, tutkimusperinteeseen ja kirjallisiin teoksiin sekä psykologian alan määritelmiin traumatisoituneesta ihmisestä. Keskeiset käsitteet ovat journalistinen haastattelu, journalistisen haastattelun kompetenssit ja traumatisoitunut haastateltava.

2.1 Haastattelu journalistin tiedonhankintakeinona

Journalistista haastattelua on tutkittu tieteellisesti varsin vähän verrattuna sen yleisyyteen. Usein haastattelemista käsitellään erilaisissa oppikirjamaisissa teksteissä, kuten Olli Seurin teoksessa *Haastattelun käsikirja* tai Maarit Jaakkolan teoksessa *Hyvä journalismi*. Haastattelemista tutkineet journalismin tutkijat Carpenter, Cepak ja Peng (2018, 2284) toteavatkin, että haastattelu on teoreettisesti vähiten ymmärretty journalistinen kompetenssi, vaikka yksilöiden haastatteleminen on toimittajien eniten käyttämä tiedonhankintakeino. Heidän toteuttamansa tutkimus osoittaa, että journalismin tutkimuksen kentälle tarvitaan lisää ymmärrystä journalistisesta haastattelusta.

Yksinkertaisuudessaan haastattelu on keskustelu, jossa haastattelija kysyy kysymyksiä ja haastateltava vastaa niihin. Haastattelu määritellään aiemmassa journalismin kirjallisuudessa usein ihmisten välistä keskustelua muistuttavana kahdensuuntaisena ja vastavuoroisena vuorovaikutustilanteena, johon toimittajalta vaaditaan monenlaisia keinoja (esim. Jaakkola, 2013, 207).

Haastattelu ei kuitenkaan ole pelkkä vuorovaikutustilanne, sillä se on samalla myös menetelmä kerätä ja tuottaa uutta tietoa. Journalismin tutkija Maarit Jaakkola (2013, 200–201) määrittelee kirjassaan haastattelun journalistisen jutunteon metodiksi, jossa haastattelijä eli toimittaja esittää haastateltavalle eli lähteelle kysymyksiä, joiden uskoo olevan merkityksellisiä lukijoille. Toimittaja ja journalismin tutkija Olli Seuri puolestaan sukeltaa syvemmälle journalistisen haastattelun määrittelemiseen. Seuri (2020, 18) määrittelee kirjassaan haastattelun kahden hengen keskustelevalksi tiedonvaihdoksi, jossa tarkoituksena on valaista jotain asiaa tavalla, jota kumpikaan osapuoli ei voisi yksin tehdä, tilanteen ulkopuolisen yleisön puolesta.

Perinteisestä keskustelutilanteesta poiketen haastattelun osapuolilla on tilanteessa lisäksi erilaiset roolit. Carpenter ja kollegat (2018, 2284–2286) määrittelevät journalistisen haastattelun kattavasti ainutlaatuiseksi sosiaaliseksi vuorovaikutustapahtumaksi, joka on erillinen ja monimutkainen prosessi, jossa toimittaja on enemmän kyselijä ja kuuntelija, kun taas haastateltava on puhuja ja vastaaja, ja jossa vaaditaan toimittajalta vuorovaikutuksen rakentamistaitoja ja viestintätaitoja saadakseen tehokkaasti selville, mitä haastateltava ajattelee ja tietää asiasta tai tapahtumasta.

Yllä esitellyissä määritelmissä on useita yhtymäkohtia. Haastattelun perusmääritelmässä yhdistyvät kolme seikkaa: se, että haastattelu käydään keskustelunkaltaisesti useimmiten kahden ihmisen välillä; se, että haastattelussa haastattelijä esittää haastateltavalle kysymyksiä saadakseen ja tuottaakseen tietoa sekä se, että haastattelulla on aina jokin päämäärä tai tarkoitus.

2.2 Taidot ja kompetenssit journalistisessa haastattelussa

Haastattelulla on merkittävä rooli journalismissa. Jaakkolan (2013, 200) mukaan journalismin peruseriaate on tukeutua ulkopuolisiin lähteisiin, suhteuttaa lähteiden sanomisia ja tuottaa lähteiden perusteella tiivis esitys lukijalle, jotta lukija saisi monipuolista tietoa maailman tapahtumista. Toimittajalta vaaditaan taitoa luoda lähteen kanssa hyvä vuorovaikutustilanne, jotta jutun kannalta oleellimmat tiedot tulevat haastattelussa esille. Tutkijat ovatkin todenneet haastattelutaidon olevan yksi toimittajien tärkeimmistä osaamisalueista (esim. Aggrawal, 2006; Carpenter ym., 2018). Esimerkiksi Aggarwalin (2006, 126) mukaan haastattelutaidot ovat erona keskinkertaisen ja hyvän journalismin välillä, sillä kyselytekniikat, kuuntelukäyttäytyminen ja nonverbaalinen käyttäytyminen vaikuttavat haastateltavasta haetun tiedon laatuun. Carpenter ja kollegat (2018, 2283–2285) puolestaan muotoilevat asian niin, että toimittajan vuorovaikutus lähteen eli haastateltavan kanssa vaikuttaa hänen kykyynsä tuot-

taa uskottava ja vakuuttava uutinen, ja toimittajan odotetaan luovan läheisyyttä lähteen kanssa minuuteissa rohkaistakseen lähettä paljastamaan uskomuksiaan, kokemuksiaan ja tietojaan vuorovaikutuksen aikana.

Carpenter ja kollegat (2018) ovat niitä harvoja, jotka pyrkivät lisäämään teoreettista ymmärrystä journalistiseen haastatteluun liittyvistä taidoista. He tutkivat niitä kompetenssin käsitteellä, jonka he määrittelevät ihmisen käsitykseksi omista kyvyistään mukauttaa käyttäytymistään vuorovaikutustilanteeseen sopivaksi, ei pelkästään kyvyksi käyttää omia tietojaan tehtävässä, johon termi taito viittaisi (Carpenter ym., 2018, 2284). Erilaiset journalistiset haastattelutilanteet vaativat toimittajalta erilaista kykyä mukauttaa käyttäytymistään tiettyyn haastatteluvuorovaikutukseen sopivaksi. Tämä vaatii toimittajalta monipuolisia kompetensseja.

Carpenterin ja kollegoiden (2018) tutkimus paljasti 12 mahdollista journalistista haastattelukompetenssia. Ne ovat taustatutkimus, kuunteleminen, ammattitaitoinen käyttäytyminen, tarkkuus, empatia, artikulaatio, vuorovaikutuksen hallitseminen, itsensä esittely, vahvistus, uutisten arviointi, havainnointi ja avarakatseisuus (Carpenter ym., 2018, 2283, 2290). Tutkimus on lähimpänä tämän tutkielman aihetta, vaikka siinä käsitelläänkin vain haastattelua, eikä spesifisti traumatisoituneen haastattelemista. Tutkimus kuitenkin lisää ymmärrystä siitä, kuinka tärkeää toimittajan on osata mukauttaa käyttäytymistään haastattelutilanteeseen sopivaksi. Seuraavaksi avataan sitä, miten tutkijat päätyivät mahdollisiin kompetensseihin.

Carpenterin ja kollegoiden (2018, 2285) mukaan journalismin oppikirjoissa painotetaan taustatutkimuksen, kuuntelemisen ja ammattitaitoisen käyttäytymisen tärkeyttä haastattelemisessa. Taustatutkimus tarkoittaa toimittajan perehtymistä aiheeseen ennen haastattelua, jotta hän voi muodostaa hyvät haastattelukysymykset. Kuunteleminen puolestaan tarkoittaa, että toimittajan tulisi suurimman osan ajasta kuunnella haastateltavaa esimerkiksi ystävällisillä asennoilla, ilmeillä ja non-verbaalisilla eleillä. Ammattitaitoinen käyttäytyminen tarkoittaa siistiä pukeutumista, kohteliasta käyttäytymistä ja ajoissa paikalle saapumista. (Carpenter ym., 2018, 2285–2286, 2291). Journalistisia haastatteluita on kuitenkin hyvin erilaisia, joten voidaan nähdä, ettei toimittaja pärjää vaativassa ja monipuolisessa työssään pelkästään näiden kolmen kompetenssin avulla. Nämä antavat vain hyvin pintapuoleiset ja lähes itsestään selvät ohjeet journalistiseen haastatteluun.

Journalismin kirjallisuuden lisäksi Carpenter ja kollegat perehtyivät muihin haastattelua hyödyntävien alojen kirjallisuuteen. He ottivat selvää esimerkiksi terveysalan, poliisien, viestinnän ammattilaisten ja tutkijoiden haastattelukompetensseista. Näiden alojen kirjallisuuden avulla he löysivät lisää journalisteille hyödyllisiä kompetensseja, jotka ovat tarkkuus, empatia, artikulaatio ja vuorovaikutuksen hallitseminen. (Carpenter ym., 2018, 2286–2288, 2291, 2294.) Traumatisoitunututta ihmistä

haastattellessa toimittajan voidaan nähdä tarvitsevan kompetensseja myös muiden alojen haastattelutilanteista, joten seuraavaksi avataan nämä neljä vuorovaikutuskompetenssia laajemmin.

Kompetensseista tarkkuus, empaattisuus ja artikulaatio voidaan nähdä kuvaavan toimittajan roolia haastattelutilanteessa. Tarkkuus journalistisena haastattelukompetenssina tarkoittaa faktantarkistuskykyä sekä kykyä havaita mahdolliset manipulointirytykset ja tyhjät vastaukset. Näitä toimittaja voi pyrkiä havaitsemaan suljetulla kysymyksellä tai ohjaamalla lähteen hellävaraisesti kertomaan tapahtumasta. (Carpenter ym., 2018, 2287–2288, 2294.) Empaattisuus näyttää haastateltavalle, että toimittaja on virittäytynyt haastateltavan tunteisiin. Empaattinen käyttäytyminen saattaa lisätä haastateltavan mukavuutta vastata kysymyksiin, mutta toisaalta empaattisuutta kannattaa harvoin näyttää esimerkiksi yritysten johtoa ja poliitikoita haastatellessa. (mp.) Artikulaatio journalistisena haastattelukompetenssina tarkoittaa sitä, että toimittajan tulee puhua selkeästi ja ymmärrettävästi sekä käyttää haastateltavalle tuttua kieltä, sillä se vaikuttaa keskustelun kulkuun ja tiedon välittämiseen. Lisäksi toimittajan tulee kertoa haastateltavalle tämän oikeuksista ja haastattelun tavoitteista. (mp.)

Vuorovaikutuksen hallitseminen puolestaan voidaan nähdä haastattelutilanteen ristiriitaisuutena toimittajalle, sillä se tarkoittaa, että toimittajan tulee toisaalta kyetä samaistumaan haastateltavaan ja toisaalta kontrolloida haastattelua saadakseen kerättyä tietoa. Tähän liittyy esimerkiksi luottamuksen luominen rentouttamalla tilanne ja kysymällä alkuun helpompia kysymyksiä. Toisaalta luottamusta ei saa luoda liian paljoa, sillä haastateltavasta saattaa tuntua epämukavalta, jos hän vastaa liian avoimesti joihinkin kysymyksiin. Vuorovaikutuksen hallitsemiseen liittyy toimittajilla myös keskustelun normeista poikkeava hiljaisuus, mikä mahdollistaa haastateltavan itsereflektiota ja pistää haastateltavan usein puhumaan lisää. (Carpenter ym., 2018, 2287, 2291.)

Tutkimuksellaan Carpenter ja kollegat (2018) vahvistivat yllä mainitut journalistisiksi haastattelukompetensseiksi ja löysivät vielä viisi uutta journalistista haastattelukompetenssia, jotka ovat itsensä esittely, vahvistus, uutisten arviointi, havainnointi ja avarakatseisuus. Näissä voidaan nähdä yhdistyvän toimittajan velvollisuudet haastattelutilanteessa sekä sen jälkeen. Itsensä esittelyyn kuuluu tarkoituksenmukainen valinta siitä, millaisen kuvan toimittaja antaa itsestään. Vahvistukseen kuuluu faktojen tarkistus, sitaattien tarkistaminen, tulkintojen ja väitteiden perusteleminen sekä kuullun ymmärtämisen varmistaminen. Uutisten arviointiin puolestaan kuuluu kyky arvioida, mikä on tärkeää ja kiinnostavaa. Havainnointiin lukeutuu toimittajan kyky havainnoida haastateltavaa ja paljastaa, puhuuko haastateltava oikeasti sitä, mitä tar-

koittaa. Avarakatseisuus tarkoittaa ei-tuomitsevaa käyttäytymistä, vaikka haastateltavan lausunnot olisivat ristiriidassa toimittajan oman ajattelun kanssa. (Carpenter ym., 2018, 2287–2288, 2292, 2294.)

Tutkimuksessa muodostuneet 12 kompetenssia mahdollistavat journalistille hyvin ammattitaitoisen haastatteluosaamisen, mikäli toimittaja osaa hyödyntää näitä kompetensseja ja mukauttaa käyttäytymistään haastattelutilanteeseen sopivaksi. Toisaalta kompetensseista puuttuu yksittäisiä tärkeitä toimittajan kykyjä, kuten non-verbaalinen käyttäytyminen, haastateltavan peilaaminen ja journalististen kysymysten muotoilu. Huomioitavaa on, että esitellyt haastattelukompetenssit koskevat yleisesti journalistista haastattelua. Tässä tutkielmassa perehdytään traumatisoituneen ihmisen haastattelemiseen. On siis tärkeää tiedostaa, miten traumatisoitunut ihminen määritellään ja mitä tulee ottaa huomioon haastatellessa traumatisoitunutta ihmistä. Seuraavaksi pohjustetaan traumatisoituneen haastateltavan käsitettä.

2.3 Traumatisoitunut ihminen haastateltavana

Tässä luvussa pohjustetaan ensin sitä, miten tutkielmassa määritellään traumatisoitunut ihminen ja miten traumatisoituneen haastateltavan määritelmään päädyttiin. Sen jälkeen avataan traumatisoituneen ihmisen haastattelemista ja sitä, miksi toimittajan on tärkeä tunnistaa, onko haastateltava traumatisoitunut.

Traumatisoitunutta haastateltavaa ei ole käsitteenä määritelty journalismin tutkimuksen kentässä. Tässä tutkielmassa traumatisoitunut haastateltava määritellään ihmiseksi, joka ensinnäkin on kohdannut äärimmäisen, järkyttävän tai hetkellisesti ylivoimaisen tapahtuman ja kärsii sen aiheuttamisista psykologisista oireista, ja toiseksi on haastattelun lähteenä toimittajalle tätä tapahtumaa käsittelevässä journalistisessa jutussa, ja toimittaja on arvioinut haastateltavan kärsivän traumasta. Määritelmä perustuu seuraavaksi esiteltäviin määritelmiin (esim. Starcevic, 2019; Briere & Scott, 2014).

Traumatisoitunutta haastateltavaa on vaikea tunnistaa, sillä ilman lääkärintodistusta toimittaja ei voi olla varma, onko haastateltava todella todettu traumatisoituneeksi ja täytyvätkö traumatisoitumisen diagnostiset kriteerit. Traumatisoituminen-käsite on määritelty psykologian alalla tarkoin, mikä palvelee sekä tämän tutkielman että journalistien tarkoituksia.

Traumatisoituminen on yksinkertaisesti reaktio tapahtumaan, joka on liian kuormittava ihmiselle. Starcevicin (2019, 1) mukaan psykologiassa trauma määritellään tunnereaktioksi äärimmäisen negatiiviseen tilanteeseen, toisin sanoen traumaattinen kokemus luo psykologisen trauman, kun se ylittää kyvyn selviytyä tilanteesta ja omista tunteista ja jättää ihmisen pelkäämään sitä. Briere ja Scott (2014,

9) määrittelevät traumaattisen tapahtuman järkyttäväksi kokemukseksi tai vähintään hetkellisesti ylivoimaiseksi kokemukseksi, mikä tuottaa psykologisia oireita.

Suurin osa ihmisistä joutuu kohtaamaan vähintään yhden traumaattisen kriisin elämänsä aikana (esim. Breslau, 2002; Norris, 1992). Traumatisoivan tapahtuman tunnusmerkkejä ovat ennustamattomuus, kontrolloimattomuus, uhka elämän perusarvoja kohtaan ja muutoksen suuruus (Saari, 2003). Starcevicin (2019, 1) mukaan traumatisoitumisen syynä ovat useimmiten esimerkiksi vallan väärinkäyttö, luottamuksen pettäminen, kipu, menetys tai jatkuva puutteenalaisuus tai laiminlyöti, mutta nykyään useammin myös väkivaltaiset tapahtumat ja luonnonkatastrofit. Brieren ja Scottin (2014, 9) mukaan traumatisoituminen tapahtuu joko kokemalla traumaattisen tapahtuman tai todistamalla traumaattisen tapahtuman. Ihminen voi traumatisoitua myös niin, että oma perheenjäsen kokee traumaattisen, yhtäkkisen tai väkivaltaisen tapahtuman tai olemalla jatkuvasti tekemisissä traumaattisten tapahtumien kanssa esimerkiksi työn puolesta (mp.).

Traumatisoitumiseen liittyy tilanteen kokeminen ylitsevoimaisena. Stracevicin (2019, 1) mukaan traumakokemus on yksilöllinen, eivätkä kaikki samanlaisen traumaattisen tapahtuman kokeneet traumatisoidu psykologisesti. Joku voi traumatisoitua tapahtumasta, mikä ei toiselle ole lainkaan traumatisoiva. Toisaalta joku voi kokea hyvinkin järkyttävän tapahtuman traumatisoitumatta.

Traumatisoituminen ja järkyttyminen erotetaan siten, että traumatisoitumisen ymmärretään jättävän ihmiseen jäljen: traumatisoitunut siis kärsii traumaattisen tapahtuman aiheuttamista psykologisista oireista. Brieren ja Scottin (2014, 31) mukaan trauman voi tunnistaa esimerkiksi masennuksen tai ahdistuksen oireista. Näitä masennuksen oireita ovat muun muassa suru, unettomuus, levottomuus tai hidastuminen, mielihyvän puute, keskittymisen puute, toivottomuus, syyllisyys tai itsetuhoisuus (mp.). Ahdistuksen oireita ovat yleinen ahdistuneisuus, paniikkikohtaukset ja fobiat (mp.).

Trauman yksilöllisten oireiden ja luonteen vuoksi muiden, mukaan lukien toimittajien, voi olla hyvin vaikea tunnistaa traumatisoitunutta ihmistä. Viestintätieteiden professori Stephanie Houston Grey (2016, 175) ymmärtääkin trauman haavaksi, jota ei voi nähdä, mutta joka vaikuttaa silti yksilöihin ja heidän sosiaalisiin verkostoihin. Trauma käsittää ilmiön, mikä on tiedetty, koettu ja tulkittu symbolisen aktiivisuuden kautta (mp.).

Traumatisoituneen ihmisen haastatteleamiseen liittyy useita haasteita, sillä trauma aiheuttaa haastateltavalle psykologisia oireita. Seuraavaksi käsitellään traumatisoituneen ihmisen haastatteleamista aiemman journalismin tutkimuskirjallisuuden mukaan, joka käsittelee traumaattisesta tapahtumasta kirjoittamista, jutun tekemisen kuormittavia vaikutuksia toimittajaan sekä koulutuksen puutteen vaikutuksia traumasta kirjoittamiseen. Kirjallisuudessa

käsitellään siis pitkälti traumattisesta tapahtumasta kirjoittamista, ei journalistista haastattelua. Tutkielman aiheen kannalta on kuitenkin tärkeä ymmärtää aiempaa keskustelua, jota journalismin tutkimuksen kentällä on käyty traumaattisten tapahtumien raportoinnista. Osaltaan tämä antaa myös kuvan siitä, miksi on tärkeä ymmärtää traumatisoituneen haastattelemista.

Journalismin tutkijoiden Elyse Amendin, Linda Kayn ja Rosemary C. Reillyn (2012, 235) mukaan tehdessään juttua traumaattisista tapahtumista, aloittelevat toimittajat kohtaavat usein tilanteita, joita he ovat harvoin valmiita todella kohtaamaan. Näkemystä voidaan soveltaa myös traumatisoituneen ihmisen haastattelemiseen: aloittelevat toimittajat ovat harvoin hyvin valmistautuneita kohtaamaan traumatisoitunutta haastateltavaa. Traumaatisoituneen ihmisen kohtaaminen voi olla hyvin kuormittavaa toimittajalle. Tutkimuskirjallisuudessa puhutaankin toissijaisesta traumasta, mikä tarkoittaa traumatisoituneen ihmisen kanssa työskentelevän ihmisen negatiivisia psykologisia oireita, jotka aiheutuvat siitä, kun tämä käy läpi yksityiskohtia toisen kokemasta traumaattisesta kokemuksesta (Dworznik & Garvey, 2019, 368). Simpson ja Coté (2006, 99) sanovat traumajournalismia käsittelevässä kirjassaan, että toimittajat kohtaavat dilemman, kun he yrittävät haastatella traumatisoituneita: milloin on perusteltua haastatella traumatisoitunutta ja milloin ei. Traumatisoituneen haastattelemisen on perusteltua, sillä se tarjoaa ihmisille ymmärrystä toisten yksilöiden kärsimyksestä (Simpson & Coté, 2006, 99).

Toimittajan on kuitenkin kohtaamisen lisäksi saatava ihmisestä ulos tärkeät tiedot liittyen traumaan, minkä voidaan katsoa herättävän ristiriitaisia ajatuksia. Amendin ja kollegoiden (2012, 235–239) mukaan traumaattisista tapahtumista kertoessaan toimittaja saattaa kohdata dilemman toimittajan ammatillisten velvoitteiden, kuten määräaikojen ja toimituksellisten paineiden, ja yhteiskunnan jäsenen eettisten vastuiden välillä. Näissä tilanteissa toimittajan on tehtävä valintoja, jotka saattavat edustaa kahden tai useamman niin sanotun ”oikean moraalisen velvollisuuden välillä”, joita voivat olla esimerkiksi jutun nopeasti valmiiksi saaminen tungettelevilla kysymyksillä ja toisaalta ihmisen ihmisarvon ja oikeuden yksityisyyteen kunnioittaminen (mp.) Toimittaja voi siis joutua punnitsemaan, ovatko tungettelevat kysymykset oikeutettuja jutun valmistumisen kannalta. Lisäksi Amendin ja kollegoiden (2012, 241) mukaan eettisten dilemموjen ratkaisuihin liittyy myös ”sallittavat haitat”, jotka tarkoittavat heidän mukaansa sellaisia toimia, joita normaalisti pidettäisiin epäeettisinä, mutta jotka alalla työskentelevät toimittajat katsovat sallituiksi täyttääkseen omat journalistiset velvoitteensa. Tämä osoittaa, että etiikkaa sovelletaan ja päätökset tehdään hyvin yksilöllisellä tavalla, ja toimittajat navigoivat eettisissä ongelmissa yksilöllisten moraaliensa ja tulkintojensa perusteella (Amend ym., 2012, 241, 243).

Dworznikin ja Garveyn (2019, 369) mukaan toimittajan on tärkeä olla sensitiivinen traumatisoituneen haastateltavan kanssa, sillä ilman asianmukaista koulutusta toimittaja voi vahingoittaa kohtaamaansa haastateltavaa. Journalismin tutkimuskirjallisuudessa on tunnistettu useita ongelmia, joita saattaa syntyä, kun valmistautumattomat toimittajat tekevät juttua traumaattisesta tapahtumasta. Näitä ongelmia ovat muun muassa herkkyyden puute uhrien kohtaamisessa (Maxson, 2000), toimet, jotka voivat haitata uhrin toipumista ja aiheuttaa uudelleentraumatisoitumista (Simpson & Coté, 2006), epäeettiset toimet, kuten harhaanjohtaminen, valehtelu ja tarpeeton tungettelevuus (Maxson, 2000; Walsh-Childers, Lewis & Neely, 2011), herkkyyden ja myötätunnon puute (Dworznik & Garvey, 2019, 369) sekä kyvyttömyys muuttaa traumasta ja väkivallasta voimakas ja merkityksellinen tarina (Fullerton & Patterson, 2006; Maxson, 2000).

Lieventääkseen traumasta kertovien journalististen juttujen kielteisiä vaikutuksia traumatisoituneisiin haastateltaviin, tutkijat ovat vaatineet muutoksia journalistiseen koulutukseen (Amend ym., 2012, 236; Dworznik & Garvey, 2019, 367). Dworznik ja Garvey (2019, 369) toteavat, että uraansa aloittaville journalisteillem olisi tärkeää järjestää traumajournalismin koulutusta ennen ensimmäisessä työpaikassa aloittamista. Lisäksi Dworznik ja Garvey (2019, 369) kertovat, että traumareportoinnin opetuksen on ehdotettu olevan yhtä tärkeää kuin haastattelemisen ja kirjoittamisenkin opettaminen, sillä heidän mukaansa on sanottu, että luovimmat ja aikaansaavimmat toimittajat ovat niitä, jotka ymmärtävät traumaa ja miten se vaikuttaa heihin. Toimittajia on opetettava ymmärtämään sekä omia reaktioitaan traumatituneen haastattelemisessa että traumatisoituneen reaktioita ja oireita, sillä se ensinnäkin suojelee henkistä hyvinvointia ja estää toimittajaa aiheuttamasta vahinkoa traumatisoituneelle mutta lisäksi se voi johtaa parempaan journalismiin (Dworznik & Garvey, 2019, 369).

Journalismin ja journalistiikan opiskelijat, opettajat ja tutkijat ovat vaatineet koulutuksen lisäämistä ja parantamista koskien traumatisoituneen haastattelemista. Kirjallisuuden perusteella koulutuksessa tulisi tarjota mediaetiikan kursseja, joihin voisi sisältyä esimerkiksi trauman uhrin kutsuminen puhumaan opiskelijoille kokemuksistaan ja kuvitteellinen uhrin haastattelutilanne sekä eettisen traumaraportoinnin parhaiden käytäntöjen opettamista. (Esim. Dworznik & Grubb, 2007; Maxson, 2000.) Lisäksi traumaattisista tapahtumista juttuja tehneet toimittajat ovat saaneet vain vähän ohjausta uutishuoneeltaan (Duncan & Newton, 2010; Simpson & Boggs, 1999).

Vasta viime vuosina journalismin tutkimuksessa ollaan kiinnostuttu toimittajan tunteista (Kotisova, 2019; Wahl-Jorgensen, 2019). Se ei kuitenkaan vielä ole näkynyt suurestikaan toimitusten kulttuureissa. Esitellun kirjallisuuden valossa tutkielman aihe on siis hyvin tärkeä.

2.4 Tutkimusongelma ja -kysymykset

Aiemman kirjallisuuden perusteella aiheen tutkiminen on siis perusteltua. Erityisesti traumatisoituneen haastateltavan kohtaamisen tutkiminen on perusteltua, sillä sitä ei ole tutkittu aiemmin. Toisaalta kirjallisuudessa on havaittavissa ristiriita journalististen velvollisuuksien ja toimittajan moraalisten valintojen välillä. Tästä syystä on perusteltua tutkia traumatisoituneen kohtaamista ja journalistista työprosessia omilla tutkimuskysymyksillään. Lisäksi aiemmasta kirjallisuudesta on havaittavissa, että haastattelutaitoa opetetaan liian vähän journalisteille. Tästä syystä on mielekästä tutkia omalla tutkimuskysymyksellään sitä, miten toimittaja oppii haastattelemaan traumatisoituneita. Tutkimuskysymykset muotoiltiin aiemman kirjallisuuden perusteella.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten toimittajat kuvailevat omaa haastatteluun liittyvää kompetenssiaan traumatisoitunutta ihmistä kohdatessa?
2. Miten toimittajat kuvailevat työprosessiin liittyviä kompetensseja haastatellessaan traumatisoitunutta ihmistä?
3. Miten toimittaja hankkii traumatisoituneen ihmisen haastattelemiseen vaadittavat kompetenssit?

3 AINEISTO JA MENETELMÄ

Tässä luvussa esitellään tutkimuksen strategiaa: tutkimukseen valittua aineistoa, aineistonkeruumenetelmää ja analyysitapaa. Lisäksi perustellaan tehtyjä valintoja. Tutkimusstrategiana on laadullinen tutkimus. Aineisto koostuu kolmesta kokoneen toimittajan haastattelusta ja aineisto kerättiin puolistrukturoidulla teemahaastattelulla. Aineisto analysoitiin laadulliseen sisällönanalyysiin kuuluvalla teemoittelulla.

3.1 Kvalitatiivisuus

Tutkimusstrategiana on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Laadulliselle tutkimukselle ei aiemman kirjallisuuden perusteella ole tiettyä tarkkaa määritelmää, mutta sen nähdään kattavan erilaisia menetelmiä, tapoja ja tutkimussuunnitelmia. Kvalitatiivisille menetelmille yhteistä on se, että ne eivät pyri yleistettävyyteen, vaan ne pyrkivät ymmärtämään tutkimuskohteita syvällisemmin. (Esim. Eskola & Suoranta 1998; Tuomi & Sarajärvi, 2018; Scholl, 2008.) Hirsjärven ja Hurmeen (2009, 22) mukaan laadullinen tutkimus pyrkii kontekstuaalisuuteen, tulkintaan ja toimijoiden näkökulman ymmärtämiseen sekä merkitysten tutkimiseen.

Tässä tutkielmassa kvalitatiivisuus näkyy erilaisina valintoina tutkimusta tehdessä. Tutkimuksella ei pyritä yleistettävyyteen, vaan pyritään ymmärtämään yksittäisten toimittajien kompetensseja traumatisoitunutta ihmistä haastattellessa. Aineistonkeruumenetelmänä käytetään haastattelua, mikä on Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan tyypillistä laadullisessa tutkimuksessa.

Tutkimuksessa on kuitenkin pyritty objektiivisuuteen, vältetty haastateltavan johdattelua ja tiedostettu kokemusten olevan subjektiivisia. Lisäksi on tiedostettu, että tutkija saattaa vahingossa tuoda tutkimukseen omia subjektiivisia näkemyksiään sekä vahvistamaan tai johdattamaan tutkittavaa pienillä eleillä. Tutkijakin on siis mukana luomassa tutkimaansa kohdetta (Hirsijärvi & Hurme, 2009, 23).

3.2 Aineisto

Tutkimuksen aineisto koostuu kolmesta kokeneen toimittajan haastattelusta ja niiden litteraateista. Haastattelut kestävät 40 minuutista 59 minuuttiin. Haastateltavat oli mahdollista tavoittaa etäyhteyksin videopuheluohjelma Zoomilla.

Haastateltavat valittiin harkinnanvaraisen otannan perusteella. Eskolan ja Suorannan (1998, 60) mukaan harkinnanvaraisuus haastateltavia valittaessa tarkoittaa, että haastateltavat ovat harkittuja ja tarkoitukselleen sopivia sekä sitä, että tutkimus perustuu suhteelliseen pieneen tapausmäärään. Haastateltavat valittiin heidän kokemuksensa perusteella, ja jokainen haastatelluista on itse haastatellut useasti traumatisoitunutta ihmistä. Aineistoksi valittiin kokeneita toimittajia, sillä heille on muotoutunut jo tietynlaiset hyväksikoetut käytännöt traumatisoituneen haastateltavien kohtaamisesta ja he ymmärtävät omia haastattelukompetenssejaan paremmin kuin aloittelevat toimittajat.

Aineisto koostuu ainoastaan haastattelusta, sillä haastattelun avulla pääsee kattavasti selvittämään toimittajien tapoja haastatella traumatisoituneita ihmisiä. Toimittajan ja lähteen välistä haastattelutilannetta ei voi muuten nähdä, sillä tutkielmaan haastatellut toimittajat tekevät pääasiassa kirjallisia journalistisia juttuja. Haastateltavista toimittajista kaksi työskentelee freelance-toimittajana ja yksi on töissä isossa mediatalossa. Tietty työpaikka ei ole tämän tutkimuksen kannalta välttämätön, sillä tutkielmassa liikutaan yksilötasolla.

Haastateltaviin otettiin yhteyttä sähköpostilla, jossa kerrottiin tutkimuksen aihe ja selitettiin se, mihin tutkimuksella halutaan vastaus. Lisäksi viestissä perusteltiin, miksi kyseiset toimittajat olisivat hyviä haastateltavia tutkimukseen. Se perusteltiin sillä, että he ovat ansioikkaasti haastatelleet traumatisoituneita ihmisiä jo kauan aikaa. Haastateltavat saivat ennen haastattelua tietosuojalomakkeen, jossa huolehdittiin tutkimuseettisistä periaatteista, eli siitä, että tutkimus on vapaaehtoinen ja siitä voi kieltäytyä missä vaiheessa tahansa.

Lisäksi haastateltavien kanssa sovittiin, että heidät anonymisoidaan tutkimuksessa eli heitä ei tunnista yksityiskohdista. Anonymisointiin käytettiin tekniikkaa, jossa muutetaan, poistetaan ja kategorisoidaan (Hyvärinen ym., 2017, 419). Se tarkoittaa sitä, että litterointivaiheessa nimet muutettiin, tunnistettavat tiedot poistettiin ja tunnistettavia tietoja yleistettiin kategorisoinnin avulla. Litteroinnissa kuitenkin pyrittiin siihen, ettei anonymisointi vaikuttaisi aineiston sisällölliseen ymmärtämiseen.

Tutkimuksen kannalta aineisto on tarpeeksi suuri tuottamaan monipuolisen tартtumapinnan tutkielmalle. Laadullisessa tutkimuksessa aineiston koolla ei ole välitöntä merkitystä tutkimuksen onnistumiseen, vaan aineiston kattavuudella viitataan aineiston koon, analyysin ja tulkinnan onnistuneisuuden sekä

tutkimustekstin kirjoittamisen muodostamaan kokonaisuuteen (Eskola & Suoranta, 1998, 61).

3.3 Puolistrukturoitu teemahaastattelu

Tutkimuksen tiedonkeruumenetelmänä käytetään puolistrukturoitua teemahaastattelua. Se tarkoittaa, että kysymykset on pyritty pitämään samankaltaisina kaikille haastateltaville, mutta niiden järjestystä on voitu vaihdella. Lisäksi haastateltava on saanut vastata kysymyksiin omin sanoin, eikä haastattelua ole sidottu mihinkään vastausvaihtoehtoihin. Teemahaastattelu on yksi puolistrukturoitu tutkimusmenetelmä, jossa haastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan ja jotka on etukäteen määriteltä (Hirsijärvi & Hurme, 2009, 47; Eskola & Suoranta, 1998, 87; Tuomi & Sarajärvi, 2018, 87). Teemahaastattelussa pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen ongelman mukaisesti (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 88).

Haastatteluun oli etukäteen muotoiltu teemat tutkimuskysymysten pohjalta. Teemoja haastattelussa oli kaksi. Ensimmäinen kattoi toimittajan haastattelukompetenssit, joissa kohtaamiseen ja työprosessiin liittyvät kysymykset olivat erillään. Tämä tehtiin sen takia, etteivät haastattelun teemat vahvistaisi liikaa tuloksia. Toinen teema puolestaan pyrki selvittämään, mistä toimittaja on oppinut kompetenssit. Haastatteluun oli etukäteen tehty kysymyspatteristo, mutta haastattelu pyrittiin pitämään vapaamuotoisena. Se tarkoittaa tässä tutkimuksessa sitä, että jokaiselta haastateltavalta kysyttiin samat kysymykset, mutta niistä keskusteltiin hieman eri järjestyksessä sen mukaan, mikä tuntui tilanteessa parhaimmalta. Haastattelukysymykset löytyvät liitteistä (ks. liite 1).

Haastattelut erosivat hieman toisistaan sisällöltään ja pituudeltaan, sillä jokaisen haastateltavan kanssa paneuduttiin enemmän joihinkin kysymyksiin ja sen tuottamiin jatkokysymyksiin. Etuna teemahaastattelussa on se, että siinä voidaan tehdä tarkentavia kysymyksiä (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 88). Teemahaastattelu ottaa huomioon, että ihmisten tulkinnat asioista ja heidän asioille antamansa merkitykset ovat keskeisiä, samoin kuin sen, että merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa (Hirsijärvi & Hurme, 2009, 48). Tutkimuksessa on siis huomioitu se, että tutkija osaltaan luo tutki-
maansa todellisuutta, eikä tutkimus ole yleistettävissä.

3.4 Teemoittelu laadullisena sisällönanalyysinä

Analyysin tarkoitus on luoda selkeyttä aineistoon ja tuottaa uutta tietoa tutkittavasta asiasta tiivistämällä aineisto kadottamatta sen sisältämää informaatiota (Eskola &

Suoranta, 1998, 138). Analyysitapana tässä tutkimuksessa on käytetty teemoittelua, mikä on laadullista sisällönanalyysia.

Analyysin valmisteleminen aloitettiin litteroimalla tutkimusaineisto eli haastattelut. Litterointi tarkoittaa aineiston muuttamista tekstimuotoiseksi (Hyvärinen ym., 2017, 427). Litterointi tehtiin käyttämällä aluksi Wordin saneluohjelmaa, minkä jälkeen haastattelunauha käytiin uudelleen läpi, ja haastateltavien sanomat asiat korjattiin tarkkaan muotoon. Haastattelujen pääpaino oli asiasisällöissä, joten litterointi tehtiin karkeasti eli esimerkiksi taukoja ei merkitty ja joitain ylimääräisiä täytesanoja otettiin pois. Litteroinnin aikana aineisto anonymisoitiin niin, ettei yksityiskohdista voi tunnistaa haastateltuja. Litteroitua tekstiaineistoa syntyi yhteensä 39 sivua, kun Times New Roman -fontti oli pistekokoa 12 ja riviväli oli 1,5.

Analyysi tehtiin pääosin aineistolähtöisesti pelkistelemällä, ryhmittelemällä ja kategorioimalla (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 114). Analyysissä oli kuitenkin myös hieinan teoriaohjaavuutta, sillä aineistosta ilmenneitä tuloksia verrattiin Carpenterin ja kollegoiden (2018) tutkimukseen journalistisen haastattelun kompetensseista. Teoriaohjaavassa analyysissä teoria toimii apuna, mutta analyysi ei pohjautu teoriaan (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 109). Aineiston analyysi aloitettiin siten, että litteroinnin jälkeen aineistosta merkittiin ne kohdat, jotka olivat merkityksellisiä ja kiinnostavia tutkimuksen aiheen puolesta. Tämän jälkeen aiheeseen kuuluvat kohdat kerättiin yhteen. Aiheeseen kuulumattomat kohdat jätettiin tässä kohtaa sivuun. Niitä olivat esimerkiksi sellaiset kohdat, joissa keskustelu lähti tutkimusongelman kannalta sivuraiteille.

Kun aineisto on litteroitu ja siitä on poistettu epäolennainen, Tuomen ja Sarajärven (2018, 114, 123) mukaan tulee tunnistaa asiat, joista ollaan kiinnostuneita. Tässä tutkimuksessa se tehtiin niin, että analyysiin valitut kohdat käytiin tarkasti monta kertaa läpi ja merkittiin niistä tutkimusongelmaa valaisevat kohdat. Nämä kohdat koodattiin sen mukaan, mitä ne kertoivat aiheesta.

Seuraavaksi Tuomen ja Sarajärven (2018, 114, 123) mukaan kerätyt kohdat tulee kirjata ylös, luetteloida ja ryhmitellä. Tässä vaiheessa analyysiä kaikki tutkimuksen aiheesta kertovat asiat kirjattiin ylös ja luokiteltiin sen mukaan, mitä ne kertovat toimittajan kompetensseista kohtaamiseen ja työprosessiin liittyen sekä siihen, mistä kompetenssit on opittu. Viimeinen laadullisen sisällönanalyysin vaihe on Tuomen ja Sarajärven (2018, 114, 123) mukaan alakategorioiden yhdistely yläluokista ja yläluokkien yhdistely pääluokiksi ja lopulta pääluokkien muodostaminen yhdeksi yhdistäväksi luokaksi, mikä vastaa tutkimuskysymykseen. Tässä vaiheessa alaluokat yhdisteltiin pääluokiksi yhdistelemällä samanlaisia luokkia yhteen sekä huomioimalla asiat, joiden tärkeyttä aineistossa painotettiin.

Ensimmäisellä analyysikierroksella aineistosta ilmeni 26 alaluokkaa. Tämän jälkeen luokkia yhdisteltiin ja niistä etsittiin teoreettisia vastauksia tutkimuskysymyk-

siin. Lopulta analyysissä saatiin muodostettua tutkimuskysymyksiin vastaavat käsitteet. Ensimmäiseen kysymykseen vastaa luottamus, johon pyritään avoimuudella, empaattisuudella ja rajojen asettamisella. Toiseen puolestaan vastaa kysymysten kysyminen ja faktantarkistus. Viimeiseen vastaa kokemus sekä koulutukset ja huolehtimisen kulttuuri.

4 ANALYYSIN TULOKSET

Tässä luvussa esitellään tuloksia, joita ilmeni tutkimuksen analyysivaiheessa. Tuloksilla pyritään vastamaan kolmeen tutkimuskysymykseen:

1. Miten toimittajat kuvailevat omaa haastatteluun liittyvää kompetenssiaan traumatisoitunutta ihmistä kohdatessa?
2. Miten toimittajat kuvailevat työprosessiin liittyviä kompetensseja haastattellessaan traumatisoitunutta ihmistä?
3. Miten toimittaja hankkii traumatisoituneen ihmisen haastattelemiseen vaadittavat kompetenssit?

Kompetenssilla tarkoitetaan toimittajan käsitystä omista kyvyistään mukauttaa käyttäytymistään vuorovaikutustilanteeseen sopivaksi (Carpenter ym., 2018, 2284). Vuorovaikutustilanne on traumatisoituneen haastattelemisen.

Analyysin perusteella traumatisoitunutta ihmistä kohdatessa toimittajalta vaaditaan avoimuutta, empatiaa ja rajojen asettamista, joista jokaisella pyritään luomaan luottamusta haastateltavan kanssa. Nämä yhdessä muodostavat traumatisoituneen haastateltavan kohtaamiseen liittyvät kompetenssit ja kuvailevat, miten toimittaja käyttäytyy haastattellessaan traumatisoitunutta. Avoimuuden ja empatian avulla toimittaja pyrkii luomaan hyvin luottamuksellisen vuorovaikutustilanteen haastateltavan kanssa, kun taas rajoja asettamalla toimittaja osoittaa haastateltavalle, että haastateltava voi luottaa toimittajan tekevän työnsä laadukkaasti.

Työprosessiin liittyvät kysymysten muotoilu ja faktantarkistus. Nämä kertovat siitä, mitä toimittaja tekee journalistisessa mielessä saadakseen jutun valmiiksi. Kohtaamisen kompetenssit siis osoittavat, että toimittajan tulee luoda luottamus haastateltavaan, ja työprosessin kompetenssit osoittavat, että toimittaja tekee työtään ja hänen on saatava tehtyä työnsä.

Toimittaja hankkii traumatisoituneen ihmisen haastattelemiseen vaadittavat kompetenssit useimmiten kokemusta kerryttämällä ja kantapään kautta, mutta analyysin perusteella kompetenssien hankkimiseksi tarvittaisiin lisäksi huolehtimisen kulttuuria ja koulutuksen lisäämistä. Seuraavaksi löydettyjä tuloksia avataan ja perustellaan.

Taulukko 1 sisältää tiivistetysti aineistoesimerkkejä liittyen analyysissä muodostettuihin kategorioihin. Taulukko kiteyttää traumatisoituneen haastattelemisessa yhdistyvän luottamuksen luomisen, toimittajan roolin ja rajojen huomioimisen sekä faktaperäisen tiedon saamisen. Taulukosta huomaa, että luottamuksen luominen ja faktaperäisen tiedon saaminen ovat ristiriidassa keskenään, ja rajojen asettaminen toimii niiden välillä yhdistäen ne traumatisoituneen haastattelun kokonaisuudeksi. Taulukosta myös havaitsee toimittajien samankaltaisuuden kompetenssien suhteen, vaikkakin analyysin perusteella toimittajat ovat kokeneet aloittelijoina saaneensa liian vähän keinoja haastatella traumatisoitunutta. Taulukosta ilmenee, että kriisialueilla työskennelleellä haastateltavalla H3 on enemmän keinoja luoda luottamus. Seuraavaksi avataan taulukossa ilmenneitä teemoja.

Haastateltava	Luottamuksen luominen	Rajat ja rooli	Faktaperäisen tiedon saaminen
H1	Kunnioittava tapa lähestyä. Avoin yhteistyö. Turvallisuus puhua. Lohduttaminen, empaattisuus, sallivuus ja ymmärrys.	Ei kompetenssia arvioida traumaa. Pitää miettiä, voiko haastatella. Vie haastattelua eteenpäin. Tunnistaa omat rajat.	Objektiivisesti havaittavat, konkreettiset yksityiskohdat. Kirjalliset lähteet ja lisähaastattelut. Nauhoittaminen ja muistiinpanot. Tarkentavat kysymykset ja haastaminen. Sitaatintarkistusoikeus.
H2	Kirjallinen yhteydenotto. Avoimuus. Ympäristön rauhallisuus, Rauha ja empatia.	Ei petollista houkuttelua. Toimittaja, ei terapeutti. Ei liian omakohtaisia aiheita. Yhteydenpito jutun jälkeen.	Tapahtuneeseen, ei tunteeseen keskittyminen. Helpot avauskysymykset. Tarkentavat kysymykset. Valemuistojen huomioiminen. Nauhoittaminen ja muistiinpanot. Sitaatintarkistusoikeus. Valokuvat ja kirjalliset lähteet.
H3	Äärimmäinen hienotunteisuus. Empaattinen kuunteleminen. Osanotto,	Ei kykyä arvioida trauman laatua. Sanansaattajana toimiminen. Avustusjärjestöjen	Ensikäden haastattelut ja toisen käden haastattelut. Ulkokuolisten vaikuttajien tunnistaminen. Kuinka

myötäeläminen ja rauhallinen käyttäytyminen. Edetään kertojan ehdoilla. Perusystävällisyys ja oikea tapa lähestyä. Ei liikaa luottamusta.	kuunteleminen. Haluaako haastateltava tulla haastatelluksi? Verkosto tärkeä. Yhteydenpito.	luotettavaa tietoa on, onko liioittelevaa tai vähättelevää? Ei johdattelevia kysymyksiä.
---	--	--

TAULUKKO 1 Tutkimuksen teemat

4.1 Luottamuksen tärkeys traumatisoituneen kohtaamisessa

Tässä luvussa avataan tutkimuksessa selvitettyjä kompetensseja, joita toimittajilla on traumatisoituneen haastateltavan kohtaamiseen. Analyysi osoittaa, että kompetensseilla pyritään herättämään luottamus haastateltavassa. Luottamus muodostetaan toimittajan kuvailujen perusteella seuraavilla kompetensseilla: avoimuudella, empaattisella käyttäytymisellä ja rajojen asettamisella.

Carpenterin, Cepakin ja Pengin (2018, 2287–2294) mukaan vuorovaikutuksen hallitseminen tarkoittaa sitä, että toimittajan tulee toisaalta kyetä samaistumaan haastateltavaan sekä luomaan luottamus ja toisaalta kontrolloida haastattelua saadakseen kerättyä tietoa sekä varmistaa, ettei luo luottamusta liikaa. Analyysissä muodostunut luottamuksen luomisen kompetenssi traumatisoituneen kohtaamisesta siis vastaa vuorovaikutuksen hallinnan kompetenssia, sillä kompetensseissa yhdistyvät samat teemat. Seuraavaksi avataan luottamuksen luomista kompetenssina.

4.1.1 Avoimuus

Analyysistä ilmeni, että traumatisoituneen ihmisen haastatteleminen eroaa perinteisestä journalistisesta haastattelusta, ja avoimuus on yksi toimittajan tapa mukauttaa käyttäytymistään juuri tähän vuorovaikutustilanteeseen sopivaksi. Avoimuus mainitaan myös journalistin ohjeissa (JSN, 2014), joten toimittajan tulee lähes aina olla avoin. Kompetenssina avoimuus traumatisoitunutta haastateltavaa kohdatessa pyrkii kuitenkin herättämään haastateltavassa luottamuksen ja tekemään haastattelutilanteesta traumatisoituneelle turvallisen ja kunnioittavan.

Avoimuus toimii analyysin perusteella sekä toimittajan että haastateltavan eduksi. Ensinnäkin avoimessa haastattelutilanteessa toimittaja saa haastateltavan luottamaan itseensä, jolloin haastateltava todennäköisemmin jakaa enemmän tietoa

toimittajalle. Toisekseen haastateltavan on helpompi suostua haastatteluun ja kertoa turvallisesti kokemuksistaan, kun hän luottaa toimittajaan.

Carpenterin ja kollegoiden (2018, 2287, 2294) mukaan artikulaatio journalistisena haastattelukompetenssina tarkoittaa muun muassa sitä, että toimittajan tulee kertoa haastateltavalle tämän oikeuksista ja haastattelun tavoitteista. Analyysin perusteella ilmentynyt avoimuuden kompetenssi vastaa artikulaation kompetenssia. Seuraavista sitaateista ilmenee konkreettisia tapoja, joilla toimittaja pyrkii herättämään luottamusta haastateltavassa avoimuuden avulla.

Näissä jutuissa se on jotenkin niinku tosi tärkeätä se haastateltavan kunnioittaminen, ja mä lähden siitä niinku alusta asti, että mä kerron kerron hyvin selkeästi, että mitä me ollaan tekemässä. - - Jos ihminen ei ollenkaan niinku tiedä mua, niin mä annan aikaisempia juttuja luettavaksi. (H1)

Mä yritän olla hyvin avoin, että kertoa sen, millaista juttua mä oon tekemässä ja onko kyse taustahaastattelusta vai varsinaisesta haastattelusta, ja mitkä on ne vaihtoehdot, että onko oikealla nimellä, etunimellä, muutetaanko se nimi. (H2)

Semmoinen henkilökohtainen asenne ja se ilmapiiri, jonka itse pystyy sitten siinä niinkun luomaan ja saamaan sen henkilön niinkun luottamuksen. (H3)

Traumatisoituneen haastateltavan kohtaamisen kompetenssina avoimuus merkitsee toimittajien kuvailujen perusteella luottamuksen luomisen ohella erityisesti trauman huomioimista ja sensitiivistä käyttäytymistä. Seuraavissa sitaateissa tulee esille kahden toimittajan erilaiset näkemykset sellaisesta tilanteesta, jossa luotu luottamus joutaa haastateltavan kertomaan hyvin raakaa totuutta. Ensimmäinen painottaa sitä, ettei traumatisoitunut joutuisi tilanteeseen, jossa luottaa toimittajaan liikaa. Toinen puolestaan näkee tilanteen toimittajan kannalta hyödyllisenä, sillä silloin voi tulla hyvin tärkeää tietoa jutun kannalta.

Että henkilö tietää, että hän puhuu samalla niinkun kymmenille, sadoille tuhansille ihmiselle eikä luottamuksellisesti yhdelle toimittajalle mutta kuitenkin se, että tää henkilö niinkun luottaa siihen toimittajaan. Tietysti se on hyvin vaikeaa. (H3)

Mä yritän aina selittää sen, että miksi olisi tärkeää, että nää asiat saisi olla tässä jutussa ja mä luulen, että se on myös niinku tavallaan semmoinen, millä mä saan usein ehkä perusteltua näitä juttuja niinku haastateltaville on se, että mä haluan niinku näyttää tavallaan elämää siinä kaikessa raadollisuudessa ja tehdä sellasia aitoja ja rehellisiä juttuja. (H1)

4.1.2 Empatia

Empatia on tärkeä kompetenssi traumatisoitunutta haastateltavaa kohdatessa, ja aineistossa empatia mainitaan hyvin useasti. Empatiaa ei mainita ollenkaan journalistin ohjeissa (JSN, 2014), joten on merkittävää, että empatian tärkeyttä painotettiin paljon. Empaattinen haastattelutyö ei sovi kaikkiin journalistisiin haastatteluihin, mutta toimittajien kuvailujen perusteella he pyrkivät mukauttamaan käyttäytymisensä empaattiseksi haastatellessaan traumatisoitunutta ihmistä. Toimittajien kuvailujen perusteella empaattisella käyttäytymisellä pyritään samaistumaan haastateltavan tunteisiin ja luomaan samalla luottamusta haastateltavan kanssa. Analyysin perusteella empaattinen käyttäytyminen on helpompaa, kun toimittaja pystyy samaistumaan haastateltavaan. Empaattisuus Carpenterin ja kollegoiden (2018, 2287, 2294) mukaan näyttää haastateltavalle, että toimittaja on virittäytynyt haastateltavan tunteisiin ja empaattinen käyttäytyminen saattaa lisätä haastateltavan mukavuutta vastata kysymyksiin. Analyysin kautta saadut tulokset empatiasta ovat siis hyvin samanlaisia, mitä aiemman tutkimuksen perusteella on saatu.

Empaattisen käyttäytymisen taustalla on toimittajan kuvailujen perusteella toimittajan aito kiinnostus haastateltavia kohtaan ja halu jakaa tietoa haastateltavien kohtaloista. Aineistosta kävi ilmi, että jokainen haastatelluista toimittajista on kiinnostunut suurista inhimillisistä aiheista, kuten kärsimyksestä, kuolemasta ja väkivallasta, ja jokainen heistä kertoi välittävänsä haastattelemisesta ihmisistä ja näiden kohtaloista. Kukaan haastatelluista ei identifioitu ” uutishaukaksi”, vaan pitää haastateltavan kohtaamista ja kunnioittamista tärkeänä.

Empatian yhteydessä aineistossa käytettiin sanoja osanotto, kunnioitus, oikea tapa lähestyä, rauhallinen käyttäytyminen, turvallinen tila, hienotunteisuus, herkkyyys, henkilökohtainen asenne, perusystävällisyys, ajan antaminen, kuunteleminen, ymmärtävyys, sallivuus, luottamus, huolehtiminen ja empaattiset ilmeet. Kompetenssina empatia näyttyy siis toimittajan kyvyksi mukauttaa käyttäytymistään näiden kuvailevien sanojen mukaiseksi. Seuraava sitaatti kuvaa, miten empatia voi näkyä toimittajan ja traumatisoituneen haastateltavan kohtaamisessa.

Se voi olla hyvin emotionaalinen tilanne. Ihminen saattaa ruveta itkemään. Joskus mua rupee itkettämään ja tota ja ne on tosi vaikeita tilanteita myös toimittajille. - - Mä saatan niinkun ottaa kädestä kiinni tai panna käden hartioille ja niinku sanon, että ei mitään kiirettä. - - Helposti saattaa esimerkiksi niinku silmät kostua ja joutuu vähän pyyhkiin ja sitten pyydän anteeksi ja sanon anteeksi, että tää, mitä sä kerrot niin vaikuttaa myös muhun. (H2)

Dworznikin ja Garveyn (2019, 369) mukaan toimittajan on tärkeä olla sensitiivinen traumatisoituneen haastateltavan kanssa, sillä toimittaja voi vahingoittaa kohtaamaansa haastateltavaa esimerkiksi herkkyyden puutteella ja tarpeettomalla tungettelevuudella. Analyysi osoitti samaa, sillä sen perusteella empatia kompetenssina pyrkii tekemään traumasta puhumisen helpommaksi haastateltavalle, ja empaattisen toimittajan tehtävänä on huolehtia, ettei haastattelusta synny lisää stressiä traumatisoituneelle. Itse asiassa toimittajat kuvailevat, että haastattelutilanne voi olla traumatisoituneelle haastateltavalle jopa terapeutin, kun empaattinen toimittaja kohtaa ja kuuntelee haastateltavaa. Toisaalta toimittajan tulee muistaa oma roolinsa tilanteessa.

No siis kyllähän mä olen varmasti hyvin empaattinen siinä tilanteessa mutta sitten toisaalta mun täytyy koko ajan pitää mielessä se oma rooli, että mä olen kuitenkin toimittaja enkä terapeutti tai ystävä tai mikään tämmöinen, jonka ensisijainen tehtävä olisi lohduttaa ja sitten mä kyllä koen, että mun täytyy siinä kipeänkin tunteen hetkellä jotenkin sitten viedä sitä kuitenkin sitä itse asiaa eteenpäin. (H1)

4.1.3 Rajat ja rooli

Traumatisoitunutta ihmistä haastatellessa toimittajan on tärkeä tunnistaa omat rajat ja oma rooli. Toimittajien kuvailujen perusteella rajojen asettaminen on tärkeä kompetenssi traumatisoitunutta haastatellessa, sillä haastateltava saattaa herkästi tukeutua liikaa työtään tekevään toimittajaan.

Rajoja asettamalla toimittajan roolin huomioiminen voidaan nähdä myös lukeutuvan työprosessiin liittyviin kompetensseihin. Analyysin perusteella kuitenkin tehtiin valinta, että se kuuluu kohtaamisen kompetensseihin, sillä rajojen vetäminen luo osaltaan luottamusta haastattelutilanteeseen, joskin sen luonne eroaa hieman avoimuuden ja empatian osalta. Seuraavassa sitaatissa ilmenee rajojen asettamisen tärkeys ja se, miten toimittaja voi asettaa rajoja haastateltavalle.

Monessa kohdassa on huomannut sen, että nyt haastateltava nojaa jotenkin niinku nojaa muhun tavalla, jota mä en voi niinku hänelle antaa. - - Sitten sanon, että nyt mä huomaan, että sulla on niinku että tää on sulle tosi vaikea aihe ja vaikea asia, että tota mähän olen tässä nyt vaan kirjoittamassa juttua. - - Jos rohkenen ehdottaa niin voisi olla ihan hyödyllistä, että juttelisit tästä aiheesta jonkun ammattilaisen kanssa. - - Mä en valitettavasti niinku pysty antamaan sulle neuvoja, et mulla ei ole siihen koulutusta niinku mä en ole siinä asemassa, että mä olen vain toimittaja. (H1)

Toimittajien kuvailujen perusteella heillä ei ole kompetenssia arvioida trauman luonnetta tai sen vakavuutta, vaan haastatellut toimittajat arvioivat haastateltavien tilanteen omien keinojensa avulla. Pääasiassa Suomessa työskennelleet toimittajat H1 ja H2 kuvailevat traumaa yleisinhimilliseksi tragediaksi ja fundamentaaliseksi kriisiksi, joka on tapahtunut joko haastateltavalle itselleen tai hänen läheiselleen. Tällaisia ovat esimerkiksi lapsen menettäminen, raiskaus, onnettomuus tai läheltä piti -tilanne. Ulkomailla konflikti- ja kriisialueilla työskennellyt toimittaja H3 kuvailee trauman rajan tarkemmin, sillä hän on työssään kohdannut erittäin pahasti traumatisoituneita ihmisiä, joilla trauma on akuutti. Hän mainitsee traumatisoiviksi tilanteiksi esimerkiksi jatkuvan kuoleman vaaran esimerkiksi sotatilanteessa tai nuoriin naisiin kohdistuvan jatkuvan raiskaamisen konfliktialueilla. Analyysin perusteella trauman tunnistaminen on yksilöllistä ja työurien erilaisuuden vuoksi se eroaa riippuen siitä, työskenteleekö toimittaja rauhallisilla alueilla vai konfliktialueilla.

Aineiston perusteella toimittajan tulee roolissaan harkita, voiko traumatisoitunutta ihmistä haastatella. Seuraavassa sitaatissa pohditaan, käyttäkö toimittajat hyväkseen sitä, että traumatisoitunut kokee usein tarvetta puhua kokemastaan.

Alkuvaiheessa ihmisillä on niin kun tarve kertoa traumatisoituneillakin ihmisillä - - niin joka tosin on monelle toimittajalle se voi olla myös itsepuolustus, että nää ihmiset haluavat kertoa, jotta maailma tietäisi tuota mitä on tapahtunut. (H3)

Amendin ja kollegoiden (2012, 235–239) mukaan traumaattisista tapahtumista kertoessaan toimittaja saattaa kohdata dilemman toimittajan ammatillisten velvoitteiden ja yhteiskunnan jäsenen eettisten vastuiden välillä, ja toimittaja soveltaa etiikkaa yksilöllisten moraaliensa ja tulkintojensa perusteella. Analyysin perusteella eettiset valinnat eivät kokeneellekaan toimittajalle ole helppoja. E erityisen vaikeita eettiset valinnat ovat konfliktialueilla, jossa valintoja pitää tehdä hyvin nopeasti. Seuraavassa sitaatissa ulkomailla työskennellyt toimittaja pohtii etiikkaa ja kertoo avustusjärjestöjen työntekijöistä, jotka hän mainitsee tärkeäksi toimittajan verkostoksi.

Mä oon ollut sairaaloissa tai alueilla, jossa on ollut avustustyöntekijöitä niin tota kuunnella heidän neuvojaan, ja useinhan he tuota ja ihan oikein estävätkin tai kehottavat journalisteja välttämään tai olemaan haastatteleematta ihmisiä, jotka on tota niin traumatisoituneita, että se tuota ei ei yhtään paranna näiden ihmisten tilaa eikä vaikka se olisikin tuota draamatista raflavaa aineistoa. (H3)

4.2 Journalistiset velvollisuudet

Analyysin perusteella traumatisoituneen haastateltavan kohtaamisessa on siis tärkeää avoimuus, empaattisuus ja rajojen asettaminen. Haastattelussa traumatisoitunutta toimittajan on kuitenkin muistettava tekevänsä journalistista työtä, jolloin toimittajaa sitovat journalistiset ammattivelvollisuudet. Totuudenmukainen ja laadukas journalistinen juttu tulee saada valmiiksi, vaikka aihe olisikin toimittajalle ja haastateltavalle hyvin raskas. Seuraavat kompetenssit siis liittyvät journalistiseen työprosessiin traumatisoitunutta haastatellessa.

Carpenterin ja kollegoiden (2018, 2286–2287) mukaan tarkkuus journalistisena haastattelukompetenssina tarkoittaa faktantarkistuskykyä, kykyä havaita manipuloituyritykset sekä ohjata lähdettä kertomaan tapahtumasta kysymyksillä. Analyysistä löytyi samansuuntaisia tuloksia. Toimittajien kuvailuista erottui kaksi tärkeää työprosessiin liittyvää kompetenssia traumatisoitunutta haastatellessa. Ne ovat journalistiseen työhön kuuluvat kysymysten kysyminen ja faktantarkistus. Kompetensseina ne tarkoittavat, että toimittajan tulee mukauttaa kysymysten kysymistä ja faktantarkistusta juuri traumatisoituneen haastattelemiseen sopivaksi. Erityisesti kysymysten kysyminen nousi toimittajien kuvailuista kompetenssiksi, minkä avulla haastatellaan spesifisti traumatisoitunutta ihmistä. Seuraavaksi avataan, mitä tämä käytännössä tarkoittaa.

4.2.1 Kysymysten kysyminen

Toimittajien kuvailujen perusteella traumatisoitunutta haastatellessa on tärkeää muotoilla journalistiset kysymykset niin, etteivät ne järkytä traumatisoitunutta entisestään. Kompetenssina kysymysten kysyminen tarkoittaa sitä, että kysymyksiä tulee kysyä traumatisoituneen haastattelemiseen sopivalla tavalla. Aineistosta selvisi, että traumatisoitunutta haastatellessa edetään konkreettisten ja objektiivisesti havaittavien yksityiskohtien kautta, eikä toimittajan tule kysymyksillään ”mässäillä tunteella”. Tunnepitoisten kysymysten kysyminen saattaa muuttaa aiheesta puhumisen haastateltavalle vaikeammaksi, mikä ei palvele journalistisia tarkoituksia.

Traumatisoituneen ihmisen haastattelemisen eroaa perinteisestä journalistisesta haastattelusta siten, että trauma voi vaikuttaa ihmisen muistikuviin ja käyttäytymiseen. Toimittajan on siis oltava huolellinen, että kysymysten avulla kerätyt tiedot ovat faktuaalisia. Toimittajien kuvailun perusteella konkreettisia kysymyksiä voi olla esimerkiksi, mitä tapahtui, mitä ihminen on nähnyt, millainen päivä ja sää olivat sekä mitä ihmisellä oli päällä. Analyysin perusteella kysymyksillä pyritään metsästäämään

toimintaa ja anekdootteja, sillä toimintaan keskittyvät kysymykset virittävät traumaattiseen tapahtumaan ilman, että toimittaja tungettelee tunnepitoisilla kysymyksillä. Seuraavissa sitaateissa toimittajat kuvailevat kysymistä työprosessiin liittyvänä kompetenssina haastatellessaan traumatisoitunutta.

Mä selitän, että tai jos mä esimerkiksi haluan niinku kertoa siitä tilanteesta, että mä tarvitsen niinku faktoja siitä, mitä on tapahtunut ja mä saatan sanoa, että kerro se niinku, mitä sä muistat, että jos sä et muista jotain niin sano, että sä et muista. (H2)

Kylhän mä ensisijaisesti tarviin ne (kysymyksillä saadut faktat) siihen juttuun, mut mä oon ehkä jossain kohdassa huomannut, että se toimii myös siinä tilanteessa ihan hyvin ja sitten mähän kirjotan niinku hirveän lakonisesti tavallaan sillain ehkä korostetunkin toteavasti noita juttuja ja pidän hirveän tiukasti huolta siitä, että mä en niinku tuputa lukijalle mitään tunteita - - ja lukijan tehtävä on sitten tavallaan tulkita sieltä ne tunnelmat niin sen takia mä niinku tarviinkin sitten sitä perusmateriaalia. (H1)

Toimittajien kuvailujen perusteella kysymysten kysyminen tulee aloittaa helpoista kysymyksistä kronologisesti. Analyysin perusteella tämä tarjoaa hienovaraisen lähestymisen tunnepitoiseen aiheeseen. Kipeämpiä kysymyksiä ei tule kysyä suoraan, vaan haastateltavan tulee antaa rauhassa kertoa kokemuksistaan. Tällä tavalla toimittaja voi tunnustella, miten pitkälle haastateltava on valmis etenemään. Toimittajan kuvailujen perusteella tarkentavien kysymysten kysyminen on hyvin tärkeää traumatisoitunutta ihmistä haastatellessa. Seuraavissa sitaateissa toimittajat kuvailevat kysymysten kysymistä. Kahdessa ensimmäisessä sitaatissa toimittaja painottaa tarkentavien kysymysten tärkeyttä. Kolmannessa sitaatissa ulkomailla työskennellyt toimittaja kuvailee kysymysten kysymistä erilaisissa kulttuureissa.

Monesti voi olla, että ihminen kertoo sen, että sitten tapahtui näin ja sitten näin ja kirjaan sen ylös ja sitten mä niinkun tavallaan lähden, että palataan vähän taaksepäin, että kertoisitko lisää ja jotenkin aika usein ihmisethän on kertonut nää tarinat itselleen jo monta kertaa, että se saattaa tulla hyvinkin sillain ikään kuin automaattisesti se juttu, minkä he kertoo, mutta mä yritän päästä jotenkin niinku vielä vähän sen taakse ja ehkä haastaa sitä haastateltavaakin niinku ajattelemaan sitä vähän toisin ja kysyy tosi paljon tarkentavia kysymyksiä. (H1)

Joskus ihmiset alkaa kertoa rauhassa ihan sitten niin, että siitä ei tarvitse erikseen kysyä - - Muistan, että tein sellaisia kysymyksiä, että pystytkö tai luuletko sä, että sä pystyt tai haluat kertoa siitä, että miten sä sait kuulla, mitä sinä päivänä tapahtu. Mä yritän keskittyä niinku just niihin faktoihin, että missä sä olit, kuka sulle soitti, mitä sä sitten teit ja ketä oli paikalla siellä ja minne te sitten menitte, että se on niinku semmoista, että vähän niinku mä olisin tutkija tai rikostutkija, joka tarvitsee niinku ne faktat siitä tapahtumasta. (H2)

Monissa yhteiskunnissa ensimmäinen kysymys on paitsi, että kuinka voit, niin kuinka perheesi voi. - - Tietysti miehenä ongelmallisempaa kysyä seksuaalisesta väkivallasta. Jotkut kysyy suoraan, joka ei johda yhtään mihinkään, mut että jotain siihen viittaavaa niin aina voi kysyä. Sitten ihminen joko kertoo tai ei ja avautuu, että on todistanut seksuaalista väkivaltaa tai jotain muuta. (H3)

Traumatisoitunutta haastattellessa toimittajan tulee olla valmis haastattelun venymiseen sekä siihen, että haastattelun saattaa joutua pilkkomaan moneksi eri haastattelukerraksi, sillä traumasta puhuminen yhdellä kertaa voi olla liian kuormittavaa haastateltavalle. Lisäksi toimittajat H2 ja H3 kuvailevat pitävänsä haastateltaviin yhteyttä myös jutun julkaisun jälkeen. Tämä kertoo toisaalta siitä, että toimittajan tulee ikään kuin osata astua ulos omasta ammattiroolistaan. Toisaalta yhteydenpidolla voi saada uusia juttuideoita ja haastateltavia. H3 kertoo, että jos toimittajalla on ollut käytössä tulkki, hänen tulee varmistaa, ettei tulkki ole tuonut kysymysten kysymiseen omaa henkilökohtaista, poliittista tai ideologista panostaan.

4.2.2 Faktantarkistus

Journalistin ohjeiden mukaan journalistin velvollisuus on pyrkiä totuudenmukaiseen tiedonvälitykseen ja tiedot on tarkistettava mahdollisimman hyvin (JSN, 2014). Faktantarkistus on siis tärkeää kaikissa journalistisissa haastatteluissa. Analyysin perusteella faktantarkistus on myös työprosessiin liittyvä kompetenssi traumatisoitunutta haastattellessa, sillä toimittajan tulee mukauttaa faktantarkistustaitoaan tilanteeseen sopivaksi. Toimittajien kuvailujen perusteella esimerkiksi konkreettiset kysymykset tarjoavat väylän totuudenmukaiseen tietoon. Traumatisoituneen ihmisen haastattelua ei tule ottaa kiistämättömänä totuutena, sillä trauma vaikuttaa ihmisen vastauksiin. Seuraavissa sitaateissa toimittaja kuvaa faktantarkistuksen tärkeyttä traumatisoitunutta ihmistä haastatellessaan.

Jokaisella on oikeus kyllä omaan tarinaansa, mut ei se tarkoita, etteikö sitä tarinaa sais ja pitäis tarkistaa. - - Moni ehkä ajattelee - - pitää sitä materiaalia jotenki pyhänä tai tavallaan jotenki tälläseen tarinalliseen matskuun ei pätis niinku samat vaateet, ku muuhunkin journalistisiin, että tiedot tarkistetaan. Jos mulla herää pienikään epäily tai tulee semmosia väitteitä juttuun, mistä mä tunnistan, että tää voi herättää kysymyksiä, että joku tämmönen, että vihjataan vaikka hoitovirheeseen - - niin sit mä voin pyytää vaikka, et onks sulla tallessa potilaskertomuksia, et voinks mä kattoo ja sit niistä niinku mä voin saada aineistoa siihen juttuun jotain sanoja - - mut sit siinä samalla tulee se faktantarkistus tehtyä. (H1)

Faktoja tulee tarkistaa aineiston perusteella mahdollisimman monesta eri lähteestä, jotta tieto saadaan varmistettua. Toimittajien kuvailujen perusteella traumatisoitu-

nutta haastattellessa faktoja voi tarkistaa esimerkiksi potilaskertomuksista, poliisikuvailuista, valokuvista ja videoista sekä lisähaastatteluilla esimerkiksi kollegoilta tai todistajilta sekä käymällä tapahtumapaikalla.

Toimittajien kuvailujen perusteella faktantarkistukseen traumatisoitunutta haastattellessa voi kuulua esimerkiksi se, että haastattelee ihmistä siten, että lopullinen journalistinen tuotos on yksi sitaatti. Tällä pyritään analyysin perusteella siihen, että lukijalle näytetään, että tarina on haastateltavan subjektiivinen kokemus. Seuraavissa sitaateissa toimittajat pohtivat kompetenssiaan tunnistaa traumatisoituneen vastaukset, jotka tulee tarkistaa ja joihin trauma on saattanut vaikuttaa.

Sitten tietenkin mun pitää ottaa huomioon niinku valemuistot, että onko mahdollisesti niinku syntynyt myöhemmin valemuistoja. Mä aika usein jutussa saatan kirjoittaa, että hän muistaa sen tällä tavalla tai niinku, että hänellä on asiasta tällainen muistikuva, että joten jolloin niinku korostetaan lukijalle sitä, että se muistikuva ei välttämättä pidä paikkaansa ja että sitä voi olla niinku tosi vaikea tarkastaa, jos ketään ei ole ollut siinä paikalla. (H2)

Tietysti journalistina se, että kuinka merkityksellistä tai mahdollisesti luotettavaa tai validia niinkun haastattelun kautta tuleva tieto on, että joku asiantuntija voisi sanoa, että traumatisoituneilla ihmisillä traumasta riippuen on tapana liioitella, vähätellä, reagoida niin kun toisella tavalla kuin se mitä hänelle on tapahtunut tai mitä hän on niinku nähnyt. (H3)

Faktantarkistus kompetenssina näyttäytyy analyysin perusteella myös siten, että toimittajan tulee tunnistaa ulkopuoliset vaikuttajat, jotka saattavat luoda tiettyä poliitista tai humanitaarista narratiivia tapahtuneesta oman hyödyn tavoittelemiseksi. Tällä pyritään siihen, että toimittaja ei anna ulkopuolisten vaikutteiden muuttaa faktatietoa.

Lisäksi toimittajan kuvailujen perusteella työprosessiin liittyvät valinnat eroavat perinteisestä journalistisen jutun tekemisestä siten, että usein haastateltavalle lähetetään koko juttu luettavaksi ennen julkaisua ja haastattelu vedetään jutusta pois, jos haastateltava niin vetoaa. Vaikka journalistin ohjeiden mukaan toimittajalla ei näihin ole velvollisuutta (JSN, 2014), toimittajien kuvailun perusteella he haluavat säilyttää luottamuksen haastateltavan kanssa loppuun saakka.

4.3 Kompetenssien kerryttäminen

Analyysissä selvitettiin kokeneiden toimittajien kompetensseja haastatella traumatisoitunutta ihmistä. Amendin ja kollegoiden (2012, 235) mukaan tehdessään

juttua traumaattisista tapahtumista, aloittelevat toimittajat kohtaavat usein tilanteita, joita he ovat harvoin valmiita todella kohtaamaan. Tästä syystä analyysissä oltiin kiinnostuneita myös siitä, miten toimittajat ovat oppineet haastattelemaan traumatisoituneita ihmisiä ja miten aloittelevat toimittajat voisivat kerryttää omia traumatisoituneen haastattelemiseen liittyviä kompetenssejaan.

Analyysin perusteella kokeneet toimittajat ovat oppineet traumatisoituneen haastattelemisen suurimmaksi osaksi harjoittelemalla ja oppimalla kantapään kautta. Kokeneiden toimittajien kuvailujen perusteella aloittelevat toimittajat voisivat oppia haastattelemaan traumatisoitunutta ihmistä koulutusten avulla ja huolehtimisen kulttuurin lisääntymisellä. Seuraavaksi avataan näitä tuloksia.

4.3.1 Kokemusta kantapään kautta

Analyysin perusteella toimittajien käsitykset omista kyvyistään mukauttaa käyttäytymistään traumatisoituneen haastatteluun sopivaksi olivat hyvin intuitiivisia ja tilannekohtaisia. Toimittajien kuvailujen perusteella he toimivat haastatteluissa omien parhaiksi katsomiensa käytäntöjen mukaan, eikä siihen ole yhtä valmista mallia, vaikka he olisivatkin sitä toivoneet. Analyysi tästä osoittaa, että kokeneet toimittajat ovat oppineet haastattelemaan traumatisoituneita pitkälti kokemusta kerryttämällä ja kantapään kautta.

Kantapään kautta varmaan. - - Ensimmäisten juttujen ei kannatakaan olla niitä niinku kaikista rankimpia, että ihan hyvä tehdä sitä kaikenlaista muuta ensin, koska kyllähän niinku jokainen haastattelu opettaa jotain ja niinku tavallaan ne on siinä samalla jatkumolla, et ihan normi haastattelussakin voi tulla joku yllättävä tilanne tai tunne. (H1)

Aika paljon [kerännyt kompetensseja] niinku omasta kokemuksesta, että paljon haastattelee ihmisiä, niin huomaa, että miten ei ainakaan pitäisi niinku tehdä, et apua mä mokasin toi oli tosi hölmöä, miks mä tein noin. - - Liittyy niinku ulkomailta työskentelyyn, jossa on ehkä enemmän kiire ja aikaa on vähemmän niin varmaan niissä tilanteissa oon ollut töksähtelevä ja mennyt liian nopeasti asiaan ja lähtenyt liian nopeasti pois siitä tilanteesta. (H2)

Mä oon varmaan ihan kantapään kautta, että tosiaan että tämmöisellä kurssilla mä en ole koskaan ollut. Varmasti mä oon lukenut sitten erilaisia tekstejä ja niinkun seurannut kollegoja, ja tietysti kun maailmalla oon ollut paljon ja asunut pitkään niin kansainvälisten kollegojen tekemiä haastatteluja ja tietystä sen näkee, kun katsoo TV-haastatteluja, joissa näkyy ihmisten ilmeet ja kehonkieli ja toki myös hyvissä kirjoitetuissa reportaaseissa, joissa kerrotaan tai klähdetään kuvailemaan tätä henkilöä, jota haastatellaan, mikä se hänen tilansa on. (H3)

Vaikka jokainen haastatelluista toimittajasta painotti kompetenssiensa yksilöllisyyttä ja tilannekohtaisuutta, silti huomioitavaa on, että jokaisella toimittajalla oli hyvin samanlaiset kompetenssit haastatella traumatisoitunutta ihmistä. Tämä osoittaa, että olisi mahdollista muotoilla ohjeet toimittajille. Tämän tutkimuksen tulosten perusteella muotoiltiin ohjeet traumatisoituneen ihmisen haastattelemiseen (ks. liite 2).

Toimittajien kuvailujen perusteella he ovat kerryttäneet kompetenssinsa työtä tehdessä. Työn tekemisen ohella toimittajat kuvailevat oppineensa traumatisoituneen haastattelun kompetensseista muun muassa lukemalla eettisestä traumaraportoinnista kertovia Dart Centerin raportteja, osallistumalla Punaisen Ristin kriisialuekoulutukseen sekä saamalla koulutusta aikakauslehden toimittajana. Haastateltava H2 kertoo, että vuoden 2007 Jokelan kouluampumisen jälkeen toimittajia on toimituksissa kehoitettu kysymään traumatisoituneilta ainoastaan konkreettisia faktakysymyksiä ja kielletty vellomaan tunteissa. Toimittajat ovat saaneet työssään osallistua erilaisiin koulutuksiin, mutta traumatisoitunutta ei niissäkään ole opetettu kohtaamaan. Toimittajat olisivat toivoneet koulutusta traumatisoituneen ihmisen haastattelemisesta. Erityisesti nuorena toimittajana he olisivat hyötynneet tästä.

Kaikki haastatellut toimittajat olivat opiskelleet journalismia suomalaisissa yliopistoissa, mutta missään koulutuksista ei ole opetettu kohtaamaan traumatisoitunutta haastateltavaa. Toimittajien kuvailujen perusteella he olisivat uransa alkuvaiheilla kokeneet tämän hyvin hyödylliseksi.

4.3.2 Koulutukset ja huolehtimisen kulttuuri väylänä kompetenssiin

Lieventääkseen traumasta kertovien journalististen juttujen kielteisiä vaikutuksia traumatisoituneisiin haastateltaviin, tutkijat ovat vaatineet muutoksia journalistiseen koulutukseen (esim. Amend ym., 2012, 236; Dworznik & Garvey, 2019, 367). Analyysin perusteella nuoret toimittajat voisivat olla valmiimpia kohtaamaan traumatisoitunut haastateltava, jos jo journalismin koulutuksessa tarjottaisiin keinoja traumatisoituneen haastattelemiseen. Toimittajan kuvailujen perusteella korkeakoulutason kurssi voisi sisältää esimerkiksi psykologin, psykiatrin, ensihoitajan tai avustusjärjestön työntekijöiden luentoja siitä, miten tunnistaa traumatisoitunut, mitä ensimerkkejä traumatisoitumisesta on, mistä tietää, milloin traumatisoitunutta voi haastatella ja miten haastattelutilanteessa tulisi toimia.

Lisäksi analyysistä ilmeni, että toimittajat toivovat toimituksiin huolehtimisen kulttuuria sekä koulutuksia traumatisoituneen haastateltavan kohtaamisesta. Huolehtimisen kulttuuri voisi näkyä esimerkiksi siten, että kollegalta voisi kysyä, miten

keikka meni. Kollega tekee samanlaista työtä, joten hänen kanssaan haastattelun purkaminen auttaisi aloittelevaa toimittajaa ymmärtämään omia kompetenssejaan traumatisoitunutta ihmistä haastattellessaan.

Lisäksi analyysin perusteella toimittajat kokevat, että aloittelevat toimittajat joutuvat usein tilanteisiin, joihin heitä ei ole millään tavalla valmisteltu. Toimittajien kuvailujen perusteella tätä voitaisiin estää siten, että aloitteleva toimittaja voisi kohdata traumatisoituneen ensimmäistä kertaa turvallisesti kokeneen toimittajan kanssa.

Mä toivoisin, että toimituksissa katottaisiin, et ei nyt heitettäis sitä kokematonta tyyppiä nyt ihan suden suuhun vaan että nuorilla toimittajilla olis aikaa kasvaa ja päästä jotenki turvallisesti niihin tilanteisiin, et vaikka sit lähtee jonkun toisen mukaan ja saada siihen jotenki jeesiä ja sit sen jälkeen tarkistettais, et miten meni ja miltä tuntu ja haluutko jutella jonkun kanssa ja onko kaikki ok ja ehkä ylipäättään jonkinlainen huolehtimisen kulttuuri. -
- Jos ite vaikka rupee itkeen, niin se ei oo ammattitaidottomuutta tai et siitä pitäis oppia pois vaan päinvastoin, tarvitaan toimittajia, joilla on herkkyyttä ja jotka reagoi tilanteisiin ja musta se on ihan välttämätöntä eikä se oo mitään, mistä pitäis oppia pois. Isojen tapahtumien kuuluu herättää tunteita. (H1)

Voi olla, että kysyykin joltain kollegalta, että hei mimmonen tapaaminen teillä oli ja miten se meni. - - Mä luulen, että nuoret toimittajat vois niinku pitää sitä hyödyllisenä, että kun meillä aika paljon opetetaan niinku muita tommosia käytännön taitoja just tiedonhankintaa ja datan käsittelyä ja exceliä ja muuta niin miksei sitten yhtään, että pitäiskö olla myöskin niinku tommosia muun muassa niinku psykologista koulutusta. (H2)

No kyllä mä sitä niitä dart centerin materiaaleja sitten tän jälkeen mä voin suositella tätä sun kandityötä. - - Ei niinku tästä suoraan, että joku sellainen joku niinku tietopaketti voisi olla ihan hyvä, jos joku sen tekisi.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli kerätä tietoa siitä, miten kokeneet toimittajat haastattelevat traumatisoituneita ihmisiä, ja miten he ovat uransa aikana oppineet haastattelemaan traumatisoituneita. Traumatisoituneen haastattelemisesta tarkasteltiin erityisesti haastateltavan kohtaamista ja journalistisia velvollisuuksia. Tutkimuksessa tämän havainnollistamiseen käytettiin kompetenssin käsitettä, joka tarkoittaa toimittajan käsityksiä omista kyvyistään mukauttaa käyttäytymistään vuorovaikutustilanteeseen sopivaksi (Carpenter ym., 2018, 2284). Tutkimus oli laadullinen ja sen aineistona oli kolmen kokeneen toimittajan kanssa tehdyt haastattelut. Tavoitteena oli tunnistaa toimittajien kompetensseja, joita tarvitaan traumatisoituneen kohtaamiseen ja journalistisen jutun syntymiseen.

Tiivistetysti tuloksissa ilmeni, että traumatisoituneen haastateltavan kohtaamisessa luottamus on kaikki kaikessa, ja sitä luodaan avoimuudella ja empaattisuudella sekä rajojen asettamisella ja roolin huomioimisella. Journalistinen juttu syntyy puolestaan siten, että toimittaja varmistaa tiedon faktaperäisyyden oikeaoppisilla kysymyksillä ja faktantarkistuksella. Kysymysten tulee olla traumatisoitunutta kohdatessa objektiivisesti havaittavissa olevia asioita eikä niillä saa velloa tunteissa. Traumatisoituneen haastateltavan vastauksia ei voi pitää ainoana totuutena, sillä trauma saattaa vaikuttaa haastateltavaan. Siksi onkin tärkeää tarkistaa kaikki faktat. Lopuksi tulokset osoittivat, että kokeneet toimittajat ovat aloittelijoina saaneet liian vähän opastusta ja tukea traumatisoituneen haastattelemiseen, joten he ovat kerryttäneet kompetenssejaan kantapään kautta oppimalla sekä saamalla työkokemusta. Jatkossa aloittelevat toimittajat voisivat oppia haastattelemaan traumatisoitunutta erilaisilla koulutuksilla ja siten, että toimituksissa olisi huolehtimisen kulttuuri. Tutkimuksen tuloksien perusteella on muodostettu ohjeet traumatisoituneen ihmisen haastattelemiseen (ks. liite 2).

Luottamuksen luominen on tulosten perusteella tärkein kompetenssi. Se näkyy läpi koko kohtaamisen ja journalistisen työn. Kohtaamisessa avoimuudella ja empatialla luodaan luottamuksellinen suhde haastateltavaan. Rajoilla ja roolilla puolestaan osoitetaan, että haastateltava voi luottaa toimittajan tekevän työnsä hyvin. Työprosessiin liittyvät kompetenssit sen sijaan luovat luottamusta lukijan kanssa. Tulosten perusteella kuitenkin voisi ajatella, että avoimuus ja faktantarkistus ovat traumatisoitunutta haastattellessa toimittajan tärkeimmät kompetenssit, sillä niitä kuvailtiin aineistossa eniten. Toisaalta ne ovat muodostetuista kompetensseista ainoat, jotka mainitaan selkeästi myös Journalistin ohjeissa (JSN, 2014). Avoimuus ja faktantarkistus ovat siis itsestään selvät kompetenssit, sillä niiden pitäisi aina liittyä journalistiseen työhön. Tämän vuoksi tässä tutkimuksessa luottamuksen luominen nostettiin näiden kompetenssien yli, sillä se liittyy spesifisti traumatisoituneen haastattelemiseen. Myös avoimuus ja faktantarkistus ovat kuitenkin traumatisoituneen haastattelukompetensseja, sillä toimittajan tulee niitä käyttäessään mukauttaa käyttäytymistään traumatisoituneen haastatteluun sopivaksi. Avoimuudella pyritään luomaan turvallinen tila traumatisoituneelle, ja faktantarkistuksella puolestaan varmistetaan, ettei trauman vaikutus ole muuttanut faktoja.

Haastattelussa on aina kyse ihmisistä ja kohtaamisista. Journalismi sen sijaan on tiedon tuottamista ja välittämistä. Journalistisessa haastattelussa nämä puolet yhdistyvät (Seuri, 2020, 8)

Seurin ajatus kohtaamisen ja tiedon tuottamisen yhdistymisestä on nähtävillä myös tämän tutkimuksen tuloksista. Traumatisoituneen haastateltavan kohtaamisessa tärkeintä on siis luottamuksen luominen. Journalistiseen työprosessiin liittyviä kompetensseja ovat puolestaan kysymysten muotoilu ja faktantarkistus. Rajojen asettaminen ja toimittajan roolin huomioiminen yhdistävät kohtaamisen ja tiedon tuottamisen.

Seuraavaksi tutkimuksen tuloksia peilataan Carpenterin ja kollegoiden (2018) tutkimukseen. On huomautettava, että heidän tekemänsä tutkimus kohdistuu perinteiseen journalistiseen haastatteluun. Traumatisoituneen haastattelemisen eroaa perinteisestä haastattelusta, ja siinä toimittaja voi tarvita keinoja esimerkiksi terapeuttisista haastatteluista tai kuulusteluista. Carpenterin ja kollegoiden (2018, 2283, 2290) löytämät journalistiset haastattelukompetenssit ovat taustatutkimus, kuunteleminen, ammattitaitoinen käyttäytyminen, tarkkuus, empatia, artikulaatio, vuorovaikutuksen hallitseminen, itsensä esittely, vahvistus, uutisten arviointi, havainnointi ja avarakatseisuus. Tämän tutkielman tuloksissa kompetenssit rajattiin hyvin tarkasti, jotta ne vastaavat traumatisoituneen ihmisen haastatteluun. Tämä tutkimus kuitenkin vahvisti Carpenterin ja kollegoiden (2018) kompetensseista traumatisoituneen haastatte-

lemiseen sopiviksi kuuntelemisen, tarkkuuden, empatian, artikulaation, vuorovaikutuksen hallitsemisen, vahvistuksen ja havainnoinnin. Kompetenssit olivat nimetty hieman eri tavalla. Artikulaatio voidaan nähdä kuuluvan avoimuuteen. Kuunteleminen ja empatia puolestaan kuuluvat empatiakompetenssiin. Vahvistus, havainnointi ja tarkkuus taas kuuluvat faktantarkistukseen. Vuorovaikutuksen hallinta puolestaan kattaa kaikki tämän tutkimuksen osoittamat kompetenssit, mukaan lukien kysymysten kysymisen kompetenssin.

Carpenterin ja kollegoiden (2018) tutkimuksessa todettiin, että haastattelu on toimittajien eniten käyttämä tiedonhankintakeino, mutta sitä on tutkittu vain vähän. Tämän tutkimuksen tulokset osoittivat väitteen todeksi käytännön tasolla. Toimittajat kuvailivat haastattelua ensisijaiseksi tiedonkeruumenetelmäkseen, mutta silti kokeneiden toimittajien kuvailemat keinot traumatisoitunutta haastatella olivat hyvin intuitiivisia. Tästä huolimatta haastateltujen toimittajien vastaukset olivat keskenään hyvin samanlaisia. Vaikka aihetta ei ole tutkittu journalismin tutkimuksen kentällä, kokeneet toimittajat ovat oppineet kollegoiltaan ja ottaneet selvää hyviksi havaituista tavoista haastatella traumatisoitunutta.

Tutkijat ovatkin vaatineet muutoksia journalistiseen koulutukseen, sillä ilman asianmukaista koulutusta toimittaja voi vahingoittaa kohtaamaansa traumatisoitunutta haastateltavaa (esim. Amend ym., 2012, 236; Dworzniak & Garvey, 2019, 367–369). Tulosten mukaan kokeneet toimittajat kokivat saaneensa uransa alkuvaiheilla liian vähän opastusta traumatisoituneen ihmisen haastattelemiseen. Aloittelevat toimittajat hyötyisivät tulosten perusteella kokemuksen kerryttämisestä, huolehtimisen kulttuurista sekä koulutuksista niin työpaikoilla kuin korkeakoulutasollakin.

Vaikka kaikkien haastateltujen toimittajien kompetenssit olivat hyvin samankaltaisia keskenään, tuloksista voidaan vetää yksi selkeä eroavaisuus. Pääasiassa Suomessa työskentelevien toimittajien ja kriisialueilla työskentelevän toimittajan kuvailut erosivat toisistaan joillakin osa-alueilla. Esimerkiksi Suomessa työskentelevät toimittajat kuvailivat enemmän työprosessiin liittyviä kompetensseja, kun taas kriisialueilla työskentelevä haastateltava kuvaili enemmän kohtaamisen kompetensseja. Kriisialueilla työskennellyt on nähnyt työssään hyvin paljon kurjuutta ja haluaa suojella haastateltaviaan. Toisaalta tämän eron saattaa selittää myös se, että he arvioivat traumaa hieman eri tavalla. Raakaan totuuden sisältö vaihtelee Suomessa ja kriisialueilla. Kun Suomessa raaka totuus saattaa olla esimerkiksi haastateltavan ajatukset tunteistaan menetettyään lapsensa vuosia sitten, kriisialueilla raaka totuus saattaa olla sitä, kuinka haastateltava on todistanut yhtäjaksoista kidutusta ja raiskausta sota-alueella.

Traumaattisista tapahtumista kertoessaan toimittaja saattaa kohdata dilemman ammatillisten velvoitteiden ja yhteiskunnan jäsenen eettisten velvoitteiden välillä (Amend ym., 2012, 235–239). Myös tämän tutkimuksen tulosten perusteella voidaan todeta, että traumatisoituneen haastateltavan kohtaamiseen liittyy ristiriitaisuuksia.

Ne ovat toimittajan ja haastateltavan ristiriita, kohtaamisen ja uutiskriteerien ristiriita sekä toimittajan ja toimituksen ristiriita. Ensinnäkin toimittajan tulee huomioida haastateltavan trauma hienovaraisesti, mutta silti kyetä tuottamaan journalistisesti laadukasta tietoa tarkentavilla kysymyksillä, faktantarkistuksella ja jopa haastamalla traumatisoitunutta. Toisekseen toimittaja tekee työtään haastatellessaan traumatisoitunutta, mutta tuloksista päätellen empatia ja trauman huomioiminen menevät yli uutiskriteerien. Tämä johtuu siitä, että tutkimukseen haastatellut toimittajat eivät identifioitu ”uutishaukoiksi”, vaan pitävät ihmisen kunnioittamista hyvin tärkeänä. Ristiriitaisuutta lisää entisestään se, että toimittajan odotetaan kohtaavan traumatisoitunut oikeaoppisesti järkyttämättä haastateltavaa, mutta silti oikeaoppista traumatisoituneen haastattelemista ei opeteta aloitteleville toimittajille, ja tulosten perusteella voidaan päätellä, ettei toimittajan tunteista olla niinkään kiinnostuneita. Toisaalta tuloksien perusteella Jokelan kouluampumisten jälkeen toimittajan tunteista on alettu ottaa vastuuta toimituksissa, ja haastatteluista kävikin ilmi, että nyt Ukrainaan lähtevät sotatoimittajat saavat psykologista koulutusta.

Yllä mainitut ristiriitaisuudet voidaan kuitenkin yhdistää yhdeksi suuremmaksi ristiriidaksi: traumatisoituneen kohtaamisen kompetenssit eli luottamuksen luominen sekä työprosessiin liittyvät kompetenssit eli toimittajan velvollisuudet ovat ristiriidassa keskenään. Amendin ja kollegoiden (2012, 241) mukaan ristiriitojen ratkaisuihin liittyikin niin sanotut sallittavat haitat ja moraaliset velvollisuudet. Ne kuvaavat tämän tutkimuksen valossa sitä, että ristiriitaisuuksien vuoksi haastateltavan kohtaamisessa ja journalistisissa velvoitteissa saattaa välillä olla erilaiset oikeat moraaliset velvollisuudet. Sallittavat haitat puolestaan liittyvät tämän tutkimuksen valossa siihen, että välillä toimittaja esimerkiksi joutuu laiminlyömään kohtaamisen kompetensseja täyttääkseen journalistiset velvoitteensa tai toisin päin.

Pikkuhiljaa journalismin alalla on alettu huomioimaan nämä ristiriitaisuudet, mutta tehtävää ristiriitojen vähentämiseksi on vielä paljon. Ensimmäinen asia on tarjota koulutusta traumatisoituneen haastattelemisesta toimittajille. Toisekseen aiheutta tulisi ymmärtää teoreettisesti enemmän, jotta voitaisiin ymmärtää, mitä asioita on koulutuksessa hyvä ottaa esille. Tämä parantaisi toimittajien jaksamista työssään, kun he näkevät, että heidän tunteillaan on väliä. Kun työnantaja rakentaa hyvän suhteen työntekijöihin ja huolehtii työntekijöiden hyvinvoinnista, työntekijät voivat paremmin (Maak & Pless, 2006, 104). Tehokkain toimittaja on sellainen, joka ymmärtää työhönsä liittyvät riskit, joka on koulutettu laadukkaasti työhönsä ja jota työnantaja tukee traumatisoituneen haastattelussa ja sen jälkeen (Simpson & Coté, 2006, 267). Lisäksi aiheen teoreettinen ymmärtäminen olisi yhteiskunnallisesti tärkeää, jotta tulevaisuudessa toimittajat eivät toimisi epäeettisesti haastatellessaan traumatisoituneita. Ne, jotka kuvailevat maailmaa ja yksilöitä ansaitsevat parhaan koulutuksen ja tuen (mp.).

6 LOPUKSI

Tässä luvussa arvioidaan tutkimuksen onnistuneisuutta sekä esitetään mahdollisia jatkotutkimusaiheita. Tämän kandidaatintutkielman tavoitteena oli tutkia toimittajan kompetensseja traumatisoituneen haastateltavan kohtaamiseen sekä haastatteluun liittyviä journalistisia kompetensseja. Lisäksi tavoitteena oli kuvata, miten toimittajat ovat kerryttäneet kompetenssinsa. Tutkielman teoriaosuudessa osoitettiin, että aiempaa tutkimusta aiheesta on liian vähän. Tämä tutkimus onnistui lisäämään teoreettista ymmärrystä traumatisoituneen ihmisen haastattelemisesta. Aineistosta puolestaan kävi ilmi, että toimittajat toivoisivat ohjeet traumatisoituneen haastattelemiseen. Tämä tutkimus onnistui tulosten perusteella muodostamaan yksityiskohtaiset ohjeet toimittajille traumatisoituneen haastattelemiseen (ks. liite 2). Tutkimus on siis onnistunut tavoitteessaan.

Tutkimus toteutettiin kolmen kokeneen toimittajan puolistrukturoidulla teema-haastattelulla. Kun haastattelu oli puolistrukturoitu, siitä saatiin selville mahdollisimman paljon merkityksellistä informaatiota, mikä oli eduksi tutkimukselle. Kolmen haastattelun perusteellakin pystyin laadullisesti kuvaamaan sitä ilmiötä, jonka määrittelin tutkimustavoitteessa tärkeäksi. Toisaalta olin valinnut etukäteen ne teemat, joihin haastatteluissa paneuduttiin. Tämä loi osaltaan tutkimuksen todellisuutta, joten tutkimus ja analyysi olisivat voineet olla erilainen erilaisilla teemoilla ja eri tutkijalla. Tutkija onkin mukana luomassa tutkimaansa kohdetta (Hirsijärvi & Hurme, 2009, 23). Tutkijan kiinnostuksen kohteet osaltaan ovat muokanneet tutkimusta jo aiheen valinnasta alkaen. Osaltaan myös journalistiikan opinnoissa tarjotut kurssit ovat muovanneet ajattelua tiettyyn suuntaan. Tekemääni tulkintaa voidaan kuitenkin pitää osuvana, sillä se onnistui kuvaamaan ilmiötä ja sitä pystyttiin peilaamaan aiempaan tutkimukseen.

Tutkimuksen uskottavuutta lisää tutkimukseen osallistuneiden riittävä kuvaus (Parkkila ym., 2000, Tuomi & Sarajärvi, 2018, 162 mukaan). Tässä tutkimuksessa haastateltavia ei kuvattu runsaasti, sillä halusin varmistaa, että heidän anonymitteettinsä

säilyy. Ansiokasta traumatisoituneiden haastattelua Suomessa tehneitä toimittajia on kuitenkin vain rajallinen määrä. Kuvailun rajallisuus on siis perusteltua.

Aineistoa tulkittiin teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä. Analysoimisessa siis käytettiin teoriaa apuna, mutta aineisto pyrittiin analysoimaan aineistolähtöisesti. Teoriaohjaavuus oli hyödyllistä tutkimuksen kannalta, sillä Carpenter ja kollegat (2018) ovat onnistuneesti aloittaneet journalististen haastattelukompetenssien määrittelyn. Tutkimuksen analysointiin käytettiin aikaa, ja se pyrittiin tekemään oikeaoppisesti, luotettavasti ja vakuuttavasti. Tutkimuksen eri vaiheet kuvailtiin hyvin tarkasti, ja tutkimuksen raportoinnissa pyrittiin siihen, että lukija saa tietää jokaisen askeleen, jota tutkimuksen on otettu. Se lisää läpinäkyvyyttä, ja täten tutkimuksen luotettavuutta.

Läpi tutkimuksen noudatettiin hyvää tieteellistä käytäntöä. Tämä tutkimus onnistui sekä kuvaamaan ilmiötä että nostamaan esille ilmiöön liittyviä ristiriitaisuuksia. Nyt kun ilmiön kuvaaminen journalismin tutkimuksen perinteessä on aloitettu, jatkotutkimukselta toivotaan ilmiön kuvaamista laajemmalla aineistolla. Lisäksi traumatisoituneen haastateltavan tunnistamiseen tarvitaan lisää teoreettista ymmärrystä. Toimittajat hyötyisivät työssään kyvystä erottaa traumatisoitunut ja ei-traumatisoitunut haastateltava, sillä silloin toimittaja voisi myös varautua haastatteluun eri tavalla.

Tutkimuksessa nousi esille useita ristiriitaisuuksia liittyen traumatisoituneen haastattelua. Suurin havaittavissa oleva ristiriitaisuus oli, että traumatisoituneen kohtaamisen kompetenssit eli luottamuksen luominen sekä työprosessiin liittyvät kompetenssit eli toimittajan velvollisuudet ovat ristiriidassa keskenään. Tässä tutkimuksessa ristiriita tuotiin vasta esille, mutta jatkotutkimuksissa ristiriitaan voisi perehtyä syvällisemmin. Ristiriidan teoreettinen ymmärrys auttaisi toimittajia jatkossa tekemään eettisiä valintoja traumatisoitunutta haastatellessaan.

Tutkimuksen tuloksista kävi myös ilmi, että traumatisoitunut voi kokea haastattelutilanteen terapiana, minkä takia hän haluaa kertoa kokemastaan toimittajalle. Tullevaisuudessa asiaa olisi hyödyllistä tutkia. Tutkimusaihe voisi esimerkiksi olla, millaiset haastattelutilanteet koetaan terapiana ja miksi.

Haastatellut toimittajat painottivat sitä, ettei toimittajan muotoilemat kysymykset saa velloa tunteissa. Tästä olisi mielenkiintoista saada lisää teoreettista ymmärrystä. Valmiit jutut ovat aina hyvin tunnepitoisia, ja on jopa vaikea uskoa, että niitä olisi saatu kasaan ilman tunnepitoisia haastattelukysymyksiä. Tutkimuksessa voisi ottaa selvää, millaisia tunteissa vellovat kysymykset ovat ja mikä niiden merkitys on lopulliselle journalistiselle jutulle.

Tässä tutkimuksessa on onnistuneesti selvitetty traumatisoituneen haastatteluun liittyviä toimittajan kompetensseja. Traumatisoituneen haastatteleminen voisi tullevaisuudessa tutkia myös erilaisten journalististen muotojen kautta, esimerkiksi do-

kumentaarisesta haastattelusta, sillä siinä nonverbaaliset eleet ovat vielä suurem-
massa asemassa. Nonverbaaliset eleet jäivät vajavaisesti ymmärretyiksi tässä tutki-
muksessa. Olisi mielenkiintoista verrata kirjallisen jutun haastattelua ja dokumenttiin
tulevaa haastattelua toisiinsa.

LÄHTEET

- Aggarwal, V. B. (2006). *Essentials Of Practical Journalism*. Concept Publishing Company.
- Alasuutari, P. (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0* (4. painos). Vastapaino.
- Amend, E., Kay, L. & Reilly, R. C. (2012). Journalism on the Spot: Ethical Dilemmas When Covering Trauma and the Implications for Journalism Education. *Journal of Mass Media Ethics*, 27(4), 235–247. <https://doi.org/10.1080/08900523.2012.746113>
- Beam, R. A. & Spratt, M. (2009). Managing Vulnerability. *Journalism Practice*, 3(4), 421–438. <https://doi.org/10.1080/17512780902798653>
- Breslau, N. (2002). Epidemiologic Studies of Trauma, Posttraumatic Stress Disorder, and other Psychiatric Disorders. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 47(10), 923–929. <https://doi.org/10.1177/070674370204701003>
- Briere, J. N. & Scott, C. (2014). *Principles of Trauma Therapy: A Guide to Symptoms, Evaluation, and Treatment (DSM-5 Update)*. SAGE Publications.
- Carpenter, S., Cepak, A. & Peng, Z. (2018). An Exploration of the Complexity of Journalistic Interviewing Competencies. *Journalism Studies*, 19, 2283–2303. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2017.1338155>
- Duncan, S. & Newton, J. (2010). How Do You Feel? *Journalism Practice*, 4(4), 439–453. <https://doi.org/10.1080/17512780903482059>
- Dworznik, G. & Garvey, A. (2019). Are we teaching trauma? *Journalism Practice*, 13(3), 367–382. <https://doi.org/10.1080/17512786.2018.1423630>
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino.

- Fullerton, R. S. & Patterson, M. J. (2006). Murder in Our Midst: Expanding Coverage to Include Care and Responsibility. *Journal of Mass Media Ethics*, 21(4), 304–321. https://doi.org/10.1207/s15327728jmme2104_6
- Grey, S. (2007). Wounds Not Easily Healed: Exploring Trauma in Communication Studies. *Annals of the International Communication Association*, 31, 174–222. <https://doi.org/10.1080/23808985.2007.11679067>
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2008). *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hyvärinen, M., Nikander, P., Ruusuvuori, J., Aho, A. L. & Granfelt, R. (Toim.). (2017). *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Vastapaino.
- Jaakkola, M. (2013). *Hyvä journalismi: Käytännön opas kirjoittajalle*. Kansanvalistusseura.
- JSN. (2014). *Journalistin ohjeet*. Verkkosivu. <https://jsn.fi/journalistin-ohjeet/>. Viitattu 18.11.2022.
- Kotisoiva, J. (2019). The elephant in the newsroom: Current research on journalism and emotion. *Sociology Compass*, 13(5), e12677. <https://doi.org/10.1111/soc4.12677>
- Lee, R. M. & Renzetti, C. M. (1990). The Problems of Researching Sensitive Topics: An Overview and Introduction. *American Behavioral Scientist*, 33(5), 510–528. <https://doi.org/10.1177/0002764290033005002>
- Luomanen, J. & Nikander, P. (2017). Haavoittuvat haastateltavat? Teoksessa: *Tutkimushaastattelun käsikirja*, 287–296. Vastapaino.
- Maak, T. & Pless, N. M. (2006). Responsible leadership in a stakeholder society – a relational perspective. *Journal of Business Ethics*, 66(1), 99–115. <https://doi.org/10.1007/s10551-006-9047-z>

- Maxson, J. (2000). Training Journalism Students to Deal with Trauma: Observing Reporters Behave like 'Creeps'. *Journalism & Mass Communication Educator*, 55(1), 79–86. <https://doi.org/10.1177/107769580005500109>
- Norris, F. H. (1992). Epidemiology of trauma: Frequency and impact of different potentially traumatic events on different demographic groups. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 60, 409–418. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.60.3.409>
- Dworznik, G. & Grubb, M. (2007). Preparing for the Worst: Making a Case for Trauma Training in the Journalism Classroom. *Journalism & Mass Communication Educator*, 62(2), 190–210. <https://doi.org/10.1177/107769580706200206>
- Saari, S. (2003). *Kuin salama kirkkaalta taivaalta: Kriisit ja niistä selviytyminen* (3. painos). Otava.
- Scholl, A. (2008). Qualitative Methodology. Teoksessa *The International Encyclopedia of Communication*. John Wiley & Sons, Ltd. <https://doi.org/10.1002/9781405186407.wbiecq001>
- Schudson, M. (1994). Question Authority: A History of the News Interview in American Journalism, 1860s–1930s. *Media, Culture & Society*, 16(4), 565–587. <https://doi.org/10.1177/016344379401600403>
- Seligmann, M. (2003). Catastrophe and representation: History as trauma. *Semiotica*, 143–162. <https://doi.org/10.1515/semi.2003.003>
- Seuri, O. (2020). *Avoin kysymys: Haastattelun käsikirja*. Vastapaino.
- Simpson, R. A. & Boggs, J. G. (1999). An Exploratory Study of Traumatic Stress among Newspaper Journalists. *Journalism & Communication Monographs*, 1(1), 1–26. <https://doi.org/10.1177/152263799900100102>

- Simpson, R. & Coté, W. (2006). *Covering Violence: A Guide to Ethical Reporting About Victims & Trauma*. Columbia University Press.
- Starcevic, A. (Toim.). (2019). *Psychological Trauma*. IntechOpen.
<https://doi.org/10.5772/intechopen.77651>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi (Uudistettu laitos)*. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Wahl-Jorgensen, K. (2020). An Emotional Turn in Journalism Studies? *Digital Journalism*, 8(2), 175–194. <https://doi.org/10.1080/21670811.2019.1697626>
- Walsh-Childers, K., Lewis, N. P. & Neely, J. (2011). Listeners, not Leeches: What Virginia Tech Survivors Needed from Journalists. *Journal of Mass Media Ethics*, 26(3), 191–205.
<https://doi.org/10.1080/08900523.2011.581976>

LIITTEET

LIITE 1 Haastattelurunko

TAUSTATIEDOT

1. Kuinka pitkään olet työskennellyt toimittajana?
2. Työskenteletkö nyt mediaorganisaatiossa vai freelancerina?

KÄSITYS TRAUMATISOITUNEEN HAASTATTELEMISESTA

3. Mitä sinulle merkitsee tarkoittaa haastattelemisen tiedonkeruumenetelmänä?
4. Entä mitä merkitsee traumatisoitunut haastateltava?
5. Kuinka pitkään olet haastatellut traumatisoituneita ihmisiä?
6. Kuinka usein kohtaat työssäsi traumatisoituneita haastateltavia?

KÄSITYS VAADITTAVISTA KEINOISTA JA KOMPETENSSEISTA

7. Mitä keinoja sinulla on traumatisoituneen haastattelemiseen?
8. Miten lähestyt mahdollisesti traumatisoitunutta haastateltavaa?
9. Miten sovit haastattelusta?
10. Huomioitko jotain tiettyä, esimerkiksi paikkavalintaa?
11. Miten huomioit ihmisen trauman haastattelutilanteessa?
12. Miten luot haastattelusta traumatisoituneelle turvallisen tilan?
13. Miten luot luottamusta traumatisoituneen kanssa?
14. Minkälaisia kysymyksiä kysyt?
15. Jos sinun tulisi jaotella keinoja kategorioittain, mitä kategoriat olisivat?

KOMPETENSSIEN KERRYTTÄMINEN

16. Miten koulutuksessasi on opetettu haastattelemaan traumatisoitunutta?
17. Olisitko kaivannut opetusta?
18. Oletko saanut työpaikalta apuja traumatisoituneen kohtaamiseen?
19. Olisitko kaivannut apua?
20. Muistatko ensimmäisiä kertoja, kun haastattelit traumatisoitunutta?
21. Millaisia keinoja sinulla silloin oli?
22. Miten tulevaisuudessa aloittelevat toimittajat voisivat olla paremmin valmistautuneita haastattelemaan traumatisoituneita ihmisiä?
23. Muuta?

LIITE 2 Ohjeet traumatisoituneen ihmisen haastattelemiseen

Tutkimuksesta kävi ilmi, että toimittajat ovat kaivanneet ohjeistusta traumatisoituneen ihmisen haastattelemiseen. Tutkimushaastattelujen tulosten perusteella täten koottiin käytännölliset ohjeet toimittajalle traumatisoituneen ihmisen haastattelemiseen. Nämä ohjeet helpottanevat jatkossa toimittajia kohtaamaan traumatisoitunut haastateltava ja tekemään journalistinen juttu haastattelun perusteella.

OHJEET TRAUMATISOITUNEEN IHMISEN HAASTATTELEMISEEN

-----HAASTATTELUN ALUSSA-----

- 1. Pohdi** aluksi, voiko traumatisoitunutta haastatella. Parantaako vai pahentaako haastattelu hänen tilannettaan? Haluaisiko hän trauman laannuttua, että häntä haastateltaisiin? Voit kysyä ammattilaiselta apua trauman tunnistamiseen ja arvioimiseen.
- 2. Ole avoin.** Ota mahdollisuuksien mukaan yhteyttä kirjallisesti. Kerro rehellisesti kaikki oleellinen: mitä olet tekemässä, millaista juttua, missä juttu julkaistaan, mitä haluat haastateltavalta, onko kyse vain taustahaastattelusta.
- 3. Varmista tilanteen turvallisuus.** Valitse rauhallinen, häiriötön haastattelupaikka. Usein haastateltavan oma koti on turvallinen ympäristö.
- 4. Tutustu haastateltavaan.** Lämmittele ja tunnustele. Voit aloittaa kysymysten kysymisen esimerkiksi aloittaen kronologisesti elämästä. Kysy alussa hyvin helppoja kysymyksiä. Etene kertojan ehdoilla.
- 5. Luottamus on kaikki kaikessa.** Luottamusta luodaan etenkin edellisten ohjeiden avulla. Toisaalta varo, ettet luo luottamusta hämäävästi, jolloin haastateltava kertoo sinulle mielestään liian raakaa totuutta. Jos näin käy, jätä sitaatti pois haastateltavan pyynnöstä tai selitä haastateltavalle, miksi olisi tärkeää, että sitaatti jää valmiiseen juttuun.

-----TRAUMAN KÄSITTELEMINEEN-----

- 6. Etsi konkretiaa.** Kysy konkreettisia, objektiivisesti havaittavia kysymyksiä, äläkä mässäile tunteella. Voit miettiä olevasi rikostutkija, joka tarvitsee asiasta faktat.
- 7. Tarkenna ja haasta.** Kysy tarkentavia kysymyksiä ja pyri haastamaan haastateltavaa ajattelemaan asiaa hieman toisin. Hän on kertonut saman tarinan itselleen jo monta kertaa.
- 8. Ole empaattinen.** Ota osaa ja kuuntele. Käyttäydy kunnioittavasti ja rauhallisesti. Anna haastateltavan itkeä. Pyri itse pysymään ammattiroolissasi, mutta muista, ettei itkeminenkään ole ammattitaidottomuutta. Tarvitaan myös herkkiä toimittajia.
- 9. Muista roolisi ja rajasi.** Olet tiedonvälittäjä, et auttaja. Olet toimittaja, et terapeutti. Olet kysymässä kysymyksiä, et ole antamassa vinkkejä tai vastauksia.
- 10. Vie tilannetta eteenpäin,** vaikka tunne olisikin raskas. Jos haastattelu on liian raskasta haastateltavalle, jaa haastattelu osiin. Seuraavalla kerralla puhuminen voi olla helpompaa.

-----HAASTATTELUN JÄLKEEN-----

- 11. Puhu muusta lopussa.** Laskeudu pikkuhiljaa pois traumaattisesta tapahtumasta. Esimerkiksi kuoleman kohdalla keskustelu voi siirtyä hautajaisiin ja siitä muihin teemoihin.
- 12. Tarkista faktat.** Pohdi, kuinka totuudenmukaisia tiedot ovat. Huomioi valemuiistot. Käytä hyväksesi potilastietoja, poliisikuulusteluja yms. Jos et pysty tarkistamaan, kirjoita tieto sitaattiin tai käytä termiä "hän muistaa". Tee tarvittaessa lisähaastatteluita.
- 13. Pidä yhteyttä.** Kysy, saiko haastateltava jutusta yhteydenottoja. Kerro, jos sinä sait palautetta. Verkostot ovat toimittajalle hyvin tärkeitä, joita tarvitaan esimerkiksi haastateltavien etsimiseen.

14. Pura haastattelu kollegan kanssa. Kollegalta saa vertaistukea. Mikä jäi mielen päälle? Mitä olisit tehnyt toisin? Opitko jotain tärkeää? Anna itkun tulla, jos itkettää. Älä tee heti perään toista raskasta aihetta, jos tunnet tarvitsevasi aikaa palautua.

15. Ehdota koulutusta. Voit ehdottaa työpaikallesi koulutusta traumatisoituneen haastattelemisesta. Koulutuksessa voivat puhua esimerkiksi kokenut toimittaja, psykiatri, avustusjärjestön työntekijä tai ensihoitaja.

TAULUKKO 2 Ohjeet traumatisoituneen ihmisen haastatteluun